

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΜΕΤΡΙΚΗ

ΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Β'.— Περὶ τῶν μερῶν τοῦ ῥυθμοῦ.²

Ἴνα παραχθῇ ῥυθμὸς συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχη διαρκῆς κίνησις ὑλικοῦ τινος σώματος παράγουσα ἤχους ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ἱκανῶς μέγα, πρὸς δὲ τούτοις ἢ κίνησις νὰ μὴ εἶναι ἀδιάκοπος, οἷα ἢ τοῦ καταρρέοντος ῥύακος, ἀλλὰ διακεκομμένη εἰς πολλὰ ἀλληλοδιάδοχα μέρη, ἔχοντα μέγεθος εὐκόλως ἀντιληπτὸν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης αἰσθήσεως, μὴ ὑπερβαῖνον δὲ τὸ ὄριον τοῦτο μῆτ' ἐπὶ τὸ μείζον μῆτ' ἐπὶ τὸ ἔλαττον. Ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα ῥυθμὸς, ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης παρηγμένον, ἐξ ἧς καὶ τὰ: ῥέω, ῥυτόν, ῥύσις κ.λ.π., οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰμὴ ῥοὴν ἢτοι κίνησιν, εἰδικώτερον δὲ τὴν κανονικὴν κίνησιν. Ἴνα δ' ὁ οὕτω παραγόμενος ῥυθμὸς μὴ γίνῃ μονότονος, ἀλλὰ συμφωνῇ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ αἰσθήματος τοῦ καλοῦ, εἶναι ἀνάγκη οὐ μόνον νὰ μὴ ἔχωσι τὰ μέρη τοῦ χρόνου μέγεθος ὅλως ἀκανόνιστον, ὡς εἶναι τὰ κτυπήματα τοῦ ἐπὶ κρημνώδους καταφερείας κατακυλιόμενου λίθου, ἀλλὰ μηδὲ νὰ εἶναι, πάντα ἰσομεγέθη, πρὸς ἄλληλα, ὡς οἱ κρότοι τῶν καταπιπτουσῶν σταγόνων ἢ οἱ κτύποι τοῦ ἐκκρεμοῦς τοῦ ὥρολογίου, πρέπει δὲ νὰ ἔχωσι μέγεθος ἀνάλογον μὲν πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' ἐν ταῦτῳ καὶ ποικίλον· δηλαδὴ τὰ μέρη τοῦ χρόνου πρέπει νὰ εἶναι τινὰ μὲν μικρότερα, τινὰ δὲ μεγαλύτερα, πρὸς δὲ τούτοις τὰ μεγαλύτερα νὰ εἶναι οὕτω συντεθειμένα μετὰ τῶν μικροτέρων, ὥστε νὰ διαδέχονται ἄλληλα καθ' ὠρισμένην τινὰ καὶ ἀρέσκουσαν εἰς τὸν ἀνθρώπον τάξιν, οὕτω δὲ ν' ἀπαρ-

¹ Ἄξιον σημειώσεως εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ φύσις τοῦ βαρέος τόνου τῆς ἀργαίας ἑλληνικῆς ἐξηκριβώθη ἐπ' ἐσχάτων ἐκ τῶν μουσικῶν σημείων τῶν ἐν Δελφοῖς εὑρεθέντων ὕμνων. Ἴδε Wackernagel ἐν Rhein. Museum 60 σελ. 304.

² Μέρος τοῦ ῥυθμοῦ κεῖται παρ' Ἀριστ. Κοῖντιλ. σελ. 34 Μ.

τίζωσιν ὁμοιομόρφους ομάδας ἐπαναλαμβανομένας ὁμοίως καὶ ἀλληλοδιαδόχως¹.

Τὰ ἐν τῷ ῥυθμῷ διακρινόμενα ἀνάλογα κατὰ τὰ μέγεθος μέρη τοῦ χρόνου λέγονται χρόνοι, αἱ δ' ἐκ ποικίλων κατὰ τὸ μέγεθος μερῶν ὁμοιομόρφως συντεθειμένα καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἐπαναλαμβανόμενα διακεκριμένα ομάδες χρόνων λέγονται πόδες, ἐκ δὲ τῶν ποδῶν συντίθενται μεγαλύτερα ῥυθμικά μέρη.

Τὸ μέγεθος τῶν χρόνων δὲν εἶναι ἀπολύτως καθωρισμένον, ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε ἴσον καὶ ἀμετάβλητον, ἀλλ' ἐν πάσῃ ῥυθμικῇ συνθέσει δύνανται νὰ αὐξηθῶσιν ἢ νὰ ἐλαττωθῶσιν πάντες οἱ χρόνοι αὐτῆς, ἀλλ' ἢ αὐξήσις ἢ ἐλάττωσις πρέπει νὰ εἶναι ἐν πᾶσιν ἴση, ὥστε νὰ διατηρηθῆται πάντοτε ἡ αὐτὴ ἀναλογία τῆς διαφορᾶς τῶν μεγεθῶν, καὶ τότε ὁ ῥυθμὸς δὲν καταστρέφεται. Τὸ οὐσιωδέστατον λοιπὸν ἐν τῷ ῥυθμῷ δὲν εἶναι τὸ μέγεθος, ὑπερ ἔχουσιν οἱ χρόνοι, ἀλλ' ἡ ἀναλογία τῆς διαφορᾶς τῶν μεγεθῶν αὐτῶν².

Ἡ ἐξ ἴσου ἀνάλογος αὐξήσις ἢ ἐλάττωσις τοῦ μεγέθους τῶν χρόνων ῥυθμικῆς τινος συνθέσεως, δι' ἧς ὁ ῥυθμὸς αὐτῆς γίνεται ταχύτερος ἢ βραδύτερος λέγεται ἀγωγή.

Ὡς μετρητικὴ μονὰς τοῦ μεγέθους τῶν χρόνων λαμβάνεται ὁ μικρότατος αὐτῶν καὶ μὴ διαιρούμενος εἰς ἄλλους μικροτέρους, ἐν τῇ αὐτῇ ῥυθμικῇ συνθέσει ὑπάρχοντας· λέγεται δὲ οὗτος *πρῶτος χρόνος* ἢ *σημεῖον*, ἐν δὲ τῇ ποιήσει λαμβάνεται ὡς ἰσοδύνατος πρὸς αὐτὸν ἡ βραχεῖα συλλαβὴ³. Οἱ μεγαλύτερον τούτου μέγεθος ἔχοντες εἶναι ὁ πρὸς δύο πρώτους χρόνους ἰσοδυναμῶν, ὅστις λέγεται *δίσημος*, ἐν δὲ τῇ ποιήσει λαμβάνεται μετὰ τοιούτου μεγέθους ἢ μακρὰ συλλαβὴ ἢ δύο βραχεῖαι ἐν συναφείᾳ. εἰς ἴσον πρὸς τὴν μακρὰν χρόνον ἐκφερόμεναι ἔτι δὲ μεγαλύτερος εἶναι ὁ *τρίσημος* ἢτοι τριπλάσιος τοῦ πρώτου χρόνου, ὁ *τετράσημος* ἢτοι τετρα-

¹ Ὅμοίως ὥρισαν τὸν ῥυθμὸν ἤδη πολλοὶ τῶν ἀρχαίων, ἢτοι ὁ Πλάτων, Νόμ. 653 D-E καὶ 665 A, ὁ Ἀριστόξενος ἐν Westphal. Aristoxenos von Tarent 2, σελ. 75, ὁ Κικέρων, De orat. 3, 48, 186 καὶ ἄλλοι. Ὁ Ἀριστόξενος, Ῥυθμ. στοιχ. § 8, ἔχει προσέτι παρατηρήσει, ὅτι δὲν εἶναι εὐρυθμὸς πᾶσα τάξις μορίων τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἄρρυθμοι.

² Διὰ τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης Ῥητ. 3, 8 λέγει: ὁ δὲ τοῦ σχήματος τῆς λέξεως ἀριθμὸς, ῥυθμὸς ἐστίν, οὗ καὶ τὰ μέτρα τμητά. Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ἴσως καὶ ὑπὸ τῶν Λατίνων ὁ ῥυθμὸς λέγεται numerus, τοῦτ' ἐστίν ἀριθμὸς.

³ Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ πρῶτος χρόνος εἶναι ἀδιαίρετος, δὲν δύνανται νὰ ἀπαγελθῶσιν οὔτε δύο βραχεῖαι συλλαβαὶ ἰσοῦμεναι πρὸς μίαν βραχεῖαν, οὔτε ἡ μονόχρονος βραχεῖα νὰ ἔχη κατὰ τὴν ᾠδὴν δύο μουσικοὺς φθόγγους, οὗτ' ἐν τῇ ὀρχήσει νὰ γίνωνται δύο κινήσεις ἐν διαστήματι ἐνὸς μόνου χρόνου.

πλάσιος, καὶ ὁ πεντάσημος, ἦτοι πενταπλάσιος. Ἐν δὲ τῇ ποιήσει τὸ μέγεθος τοῦ τρισήμου, τοῦ τετρασήμου ἢ τοῦ πεντασήμου χρόνου δὲν δύναται νὰ κεῖται ἐπὶ πολλῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ μιᾶς μακροῦς, ἧς παρατείνεται ἡ ἀπαγγελία κατὰ τὴν ὄδῃν ἢ τὸν μελεασμόν. Τὰς ἐχούσας μέγεθος μεγαλύτερον τοῦ πρώτου χρόνου μακροῦς συλλαβὰς ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι προσέτι καὶ διχρόνους, τριχρόνους, τετραχρόνους, πενταχρόνους. Τὰ διάφορα μεγέθη τῶν χρόνων σημειοῦνται ἔν τε ταῖς ὄδαῖς καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις μουσουργίαις διὰ τῶν ἐξῆς σημείων: υ = πρῶτος χρόνος, - = δίσημος χρόνος, 𐀛 ἢ 𐀜 = τρίσημος χρόνος, 𐀝 = τετράσημος χρόνος, 𐀞 = πεντάσημος χρόνος.¹

Οἱ νεώτεροι δ' ὅμως ἐκδόται τῶν ἀρχαίων μελικῶν ποιημάτων, διαγράφοντες τὰ μέτρα αὐτῶν, προτιμῶσιν ἐνίοτε νὰ μεταχειρίζονται μόνον τὸ σημεῖον τοῦ πρώτου χρόνου καὶ τὸ τοῦ δίσημου, καὶ ἂν ἔτι συλλαβὴ τις ἔχη χρόνον μεγαλύτερον τοῦ δίσημου· διότι τὰ σημεῖα τῶν μεγαλύτερων τοῦ δίσημου χρόνων θεωροῦσι μᾶλλον ὡς μουσικὰ ἢ ὡς ῥυθμικά, φρονοῦσι δ', ὅτι πολλάκις τὸ μέγεθος τῶν συλλαβῶν τούτων δὲν φαίνεται μετὰ βεβαιότητος πόσον ὑπερβαίνει τὸ δίσημον. Ὅταν δὲ συμβῇ νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία, ἂν συλλαβὴ τις φαινομένη ὡς βραχεῖα πρέπη ἴσως νὰ ληφθῇ μᾶλλον ὡς μακρὰ ἢ ἀντιστρόφως μακρὰ τις φαινομένη πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ὡς βραχεῖα, τότε οἱ ἐκδόται σημειοῦσιν αὐτὴν μετ' ἀμφοτέρων τῶν σημείων, ἦτοι 𐀛 ἢ 𐀜.

Ἐν τῇ ποιήσει οἱ χρόνοι τοῦ ῥυθμοῦ ἐμπεριέχονται ἐν ταῖς συλλαβαῖς τῶν λέξεων, ἀλλ' ἐν πολλοῖς μέτροις ὑπῆρχον καὶ τινες χρόνοι, μὴ περιεχόμενοι ἐν συλλαβαῖς, ὅπου δ' ὑπῆρχε τοιοῦτός τις χρόνος, ἐγίνετο διάλειψις τῆς φωνῆς τοῦ ἄδοντος ἢ ἀπαγγέλλοντος, ἣτις διήρκει εἰς διάστημα ἑνὸς πρώτου χρόνου ἢ πλειόνων. Οἱ τοιοῦτοι χρόνοι εἶχον μέγεθος ἑνὸς πρώτου χρόνου μέχρι τεσσάρων, ἐλέγοντο δὲ κενοὶ χρόνοι ἢ λείμματα ἢ καὶ ἀναπαύσεις, καὶ ἐσημειοῦντο διὰ τοῦ ἀρχικοῦ στοιχείου τῆς λέξεως *λεῖμμα*, ἐφ' οὗ ἐτίθετο καὶ τὸ σημεῖον τοῦ μεγέθους αὐτῶν, ὁσάκις ἦσαν μεγαλύτερα τοῦ ἑνὸς πρώτου χρόνου· ἦτοι 𐀟 = λείμμα μονόχρονον, 𐀠 = δίσημον, 𐀡 = τρίσημον, 𐀢 = τετράσημον. Ἐδύνατο δ' ὅμως ν' ἀναπληρωθῇ ὁ ἐλλείπων χρόνος τοῦ ῥυθμοῦ οὐ μόνον διὰ λείμ-

¹ Τινὲς τῶν νεωτέρων μετρικῶν, παρεδέχθησαν ὅτι ὑπῆρχον ἐν ταῖς μελωδίαις τῶν ἀρχαίων καὶ ἔτι μεγαλύτεροι χρόνοι, ἦτοι ἐξάσημοι καὶ ὀκτάσημοι, δι' ὧν εὐκόλως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀναπλήρωσις τοῦ ῥυθμοῦ ἐν τισὶ χωρίοις μελικῶν ποιημάτων, ἐνθα φαίνεται ἐλλιπής, διότι ἠδύνατο νὰ λαμβάνωσι μίαν μόνην μακρὰν συλλαβὴν ὡς ἰσοδύναμον πρὸς ἓνα ἐξάσημον πόδα ἢ πρὸς δύο τετρασήμους. Ἄλλ' ἡ ὑπαρξὶς τοσοῦτον μεγάλων χρόνων δὲν μαρτυρεῖται ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων καὶ ἐπομένως εἶναι λίαν ἀμφίβολος.

ματος ἀλλὰ καὶ διὰ παρεκτάσεως τοῦ χρόνου τῆς προηγουμένης μακρᾶς συλλαβῆς εἰς ἴσον μέγεθος ἦτοι ἀντὶ μακρᾶς συλλαβῆς καὶ λειψίματος μετ' αὐτήν, οἷον —Λ, ἠδύνατο νὰ τεθῆ μόνον μακρὰ συλλαβή, ἴσον μέγεθος ἔχουσα, οἷον —. Ἐλέγετο δ' ἡ παρεκτασις τοῦ χρόνου τῆς μακρᾶς συλλαβῆς *τονή*.

Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις δὲν εἶναι βέβαιον ἂν ὑπάρχη λειψίμα ἢ τονή, οὐδὲ πόσον μέγεθος ἔχει, οἱ νεώτεροι ἐκδόται σημειοῦσι τὴν ἔλλειψιν συλλαβῆς διὰ μιᾶς στιγμῆς ἢ καὶ παραλείπουσιν ἐνίοτε τὴν ἀναγραφὴν τῶν σημείων τούτων θεωροῦντες αὐτὰ μᾶλλον ὡς μουσικά¹. λειψίμα δὲν ὑπάρχει εἰμὴ μόνον μετὰ τὸ τέλος τῆς λέξεως, ἀλλὰ τονή δύναται νὰ ὑπάρχη καὶ ἐν μέσῳ λέξεως.

Ἐκτὸς δ' ὅμως τῶν ὠρισμένον μέγεθος ἔχόντων κενῶν χρόνων παρεμβάλλονται ἐν τῇ ἐξαγγελίᾳ τῶν ποιημάτων καὶ ἄλλαι διαλείψεις τῶν στίχων, ἄλλαι μὲν μεγαλύτεραι, δι' ὧν χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων οἱ στίχοι, ἄλλαι δὲ μικρότεραι, δι' ὧν χωρίζονται μέρη τινὰ τῶν στίχων, ἀλλ' αἱ διαλείψεις αὗται δὲν διαρκοῦσιν ὠρισμένον χρόνον, οὐδ' ἔχουσιν ἀναλογίαν πρὸς τὰ λοιπὰ μεγέθη τῆς ῥυθμικῆς συνθέσεως, ὥστε δὲν ἀποτελοῦσι στοιχεῖον τοῦ ῥυθμοῦ, ὅπως οἱ ἔχοντες ὠρισμένον μέγεθος.

Τὰ δὲ ποιήματα, τὰ μελωδούμενα μετὰ συνοδείας μουσικῶν ὀργάνων ἠδύναντο ἐνίοτε νὰ ἔχωσι καὶ μεγάλας διαλείψεις τῆς ῥῆθης, αἵτινες ἐπληροῦντο ὑπὸ τῶν ἤχων τοῦ συνοδεύοντος ὀργάνου ἢ καὶ ὑπὸ ἀναφωνήσεώς τινος τοῦ ἄδοντος, διακοπούσης τὴν συνέχειαν τοῦ ποιήματος, δυναμένης δὲ καὶ νὰ περιέχη φωνὰς ἄνευ νοήματος, εὐαρμόστους ὅμως πρὸς τὸν ἤχον τοῦ συνοδεύοντος ὀργάνου. Τοιαύτη ἀναφώνησις εἶναι ἢ ἐν τῷ πρὸς τιμὴν τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ νικόντων ὕμνῳ τοῦ Ἀρχιλόχου ἐν ἀποσπ. 119: *τήνελλα, καλλίνικε χαῖρ' ἀναξ Ἡράκλεις*, ἦν ἀπεμιμήθη καὶ ὁ Ἀριστοφάνης πολλάκις ἐν τέλει τῶν Ἀχαρνέων καὶ τῶν Ὀρνίθων². Ἀπλῆς δὲ κρούσεως ὀργάνου παρεμβεβλημένης εἰς ἄσμα τοῦ Αἰσχύλου ἀπομίμησις εἶναι τὸ ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν στιχ. 1286 ἔξ. *ζωμωδούμενον: τοφλατιτόθρατ τοφλατιτόθρατ*.

¹ Οὕτω λ. χ. ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους στιχ. 1761—2, εἶναι μὲν βέβαιον, ὅτι ὑπῆρχε τονή ἐν τῇ παραληγοῦσῃ τῆς λέξεως *αἴθρων*, ἀλλ' εἶναι ἄδηλον ἂν οἱ προηγούμενοι κατὰ πάντα ὅμοιοι στίχοι 1755—1760, εἶχον καὶ αὐτοὶ τονήν ἢ λειψίμα ἐν τῇ αὐτῇ θέσει. Ἐν πολλαῖς περιπτώσεσι πιθανῶς ἀπέκειτο εἰς αὐτὸν τὸν ἄδοντα ν' ἀναπληρώσῃ τὸν ῥυθμὸν κατὰ τοῦτον ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν τρόπον.

² Περὶ τούτου ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου, Ὀλ. Θ', 1, ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἀρχιλόχος ἀπορήσας καθαροῦ διὰ τινος λέξεως τὸ μέλος ἐμιμήσατο. Ὁ δὲ Γζέτζης λέγει, ὅτι ὁ Ἀρχιλόχος μετεχειρίσθη τὴν ἀναφώνησιν ταύτην *μόνον τῷ στόματι λαλιῶν, ὡς τῆς χορδῆς κοπίσης*.

Ἡ ἀναλογία τοῦ μεγέθους τῶν ἀπαρτιζόντων τοὺς πόδας χρόνων δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρῃ καθ' ἅπαντας τοὺς πόδας πάσης ῥυθμικῆς συνθέσεως, ἀλλ' ἐν τισι μέτροις ἐπιτρέπεται νὰ ὑπάρχωσιν ἐνιαχοῦ καὶ χρόνοι ὑπερβαίνοντες κατὰ τι τὸ μέγεθος, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους χρόνους τοῦ ποδὸς ἀναλογία· δηλαδή ἀντὶ χρόνος τις νὰ εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ δισημοῦ, ἢτοι ἴσος πρὸς ἓνα πρῶτον χρόνον, συμβαίνει νὰ ἔῃ μέγεθος $1\frac{1}{2}$ πρώτου χρόνου. Διὰ τοῦτο ἐν τισι μέτροις εὐρίσκεται μακρὰ συλλαβὴ κατέχουσα θέσιν βραχείας· ἢ τοιαύτη δὲ μακρὰ δὲν εἶναι ἴση πρὸς τὰς ἄλλας μακράς, ἢτοι δίσημος, ἀλλὰ μικροτέρα μὲν τῆς δισημοῦ, μεγαλύτερα δὲ τῆς βραχείας, ἢτοι τῆς μονοσημοῦ. Ἡ τοιαύτη ὑπέρβασις τῆς ἀναλογίας λέγεται ἀλογία, ὃ δ' ἔχων τὴν ἀλογίαν χρόνος ἢ πούς ἢ συλλαβὴ λέγεται ἀλογος. Ὁ δὲ σύμφωνος πρὸς τὴν ἀναλογίαν χρόνος ἢ πούς λέγεται ῥητός, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἔχουσα ἀνάλογον χρόνον συλλαβὴ.

Σημειοῦνται δ' αἱ ἀλογοὶ συλλαβαὶ ὁμοίως πρὸς τὰς ἀμφιβόλους διὰ τοῦ σημείου $\underline{\quad}$, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀλογία συλλαβῆς τινος δύναται πολλάκις νὰ εἶναι γνωστὴ καὶ ἐκ μόνης τῆς θέσεως, ἐν ἣ εὐρίσκεται, ἐν τῷ μέτρῳ συχνάκις παραλείπεται τὸ διακριτικὸν τοῦτο σημεῖον τῆς ἀλογίας, ἢ δὲ συλλαβὴ σημειοῦται διὰ τοῦ αὐτοῦ σημείου —, ὡς ἡ ῥητὴ δίσημος μακρὰ.

Ἐν πάσῃ ῥυθμικῇ συνθέσει ἢ σειρὰ τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν χρόνων χωρίζεται εἰς πόδας, διότι τινὲς μὲν ἔξ αὐτῶν ἐκφέρονται ἰσχυρότερον, ἄλλοι δὲ ἀσθενέστερον, ὥστε οἱ ἀσθενέστεροι φαίνονται ὑποτασσόμενοι εἰς τοὺς παρακειμένους ἰσχυροὺς καὶ συνεκφερόμενοι μετ' αὐτῶν. Οὕτω λοιπὸν ἡ σειρὰ τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν ῥυθμικὴν σύνθεσιν χρόνων χωρίζεται εἰς εὐδιάκριτα συντάγματα χρόνων, ἢτοι τοὺς πόδας, ἕκαστος δὲ πούς σύγκεται ἐκ δύο μερῶν, ἢτοι ἐκ τοῦ ἰσχυρότερον ἐκφερομένου, ὅπερ λέγεται θέσις, καὶ ἐκ τοῦ ὑποτεταγμένου εἰς αὐτὸ ἀσθενεστέρου μέρους, ὅπερ λέγεται ἄρσις. Ἀμφότερα δὲ τὰ μέρη ταῦτα τοῦ ποδὸς λέγονται ποδικοὶ χρόνοι ἢ ποδικὰ σημεῖα, ἢ δὲ διάκρισις τῶν ποδῶν ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῆς ἰσχυροτέρας ἐκφορᾶς τοῦ ἑτέρου τῶν σημείων αὐτῶν, ἢτοι τῆς θέσεως, λέγεται σημασία¹.

Πρέπει δ' ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι οἱ δύο τεχνικοὶ ὄροι θέσις καὶ ἄρσις δὲν ἔχουσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πάντοτε τὴν προειρημένην σημασίαν, ἀλλὰ συχνότατα λαμβάνονται καὶ ἐπὶ σημασίας ὄλως ἀντιστρόφου· διότι οἱ μὲν παλαιότεροι μετρικοὶ ἐδήλουν τὰ ποδικὰ σημεῖα ἀποβλέ-

¹ Συνώνυμοι τούτων λέξεις ἐν τῇ λατ. γλώσῃ εἶναι αἱ ἐξῆς: πούς=pes (γαλλιστὶ mesure, γερμανιστὶ takt, ἰταλιστὶ battuta), σημεῖον=nota, σημασία=ictus, ἄρσις=elatio ἢ sublatio, θέσις=positio. Ἄλλα συνώνυμα ἴδε καὶ παρὰ Σεμιτέλω σελ. 98 ἔξ.

ποντες εἰς τὴν παλαιὰν συνήθειαν, καθ' ἣν οἱ διευθύνοντες τὴν ὄρχησιν χοροῦ τινος ἀύληται ἢ μουσικοδιδάσκαλοι, ἵνα τηρῆται πάντοτε ὁ ῥυθμός, ἐκρότου τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ τὰς χεῖρας ἐπ' ἀλλήλων πρὸς δὴλωσιν τοῦ ἰσχυροτέρου ποδικοῦ σημείου καὶ ἐκάλεσαν τοῦτο μὲν τὸ σημεῖον *θέσις* ἢ *βάσις*, ἐπειδὴ κατ' αὐτὸ ἐτίθετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὁ κροτῶν πούς, τὸ δ' ἀσθενέστερον σημεῖον *ἄρσις*, ἐπειδὴ κατ' αὐτὸ ὁ πούς ἀνυψοῦτο μετέωρος¹. Ὑστερον δ' ὅμως ἄλλοι μετρικοὶ ἀποβλέψαντες εἰς τὴν ἀνύψωσιν μὲν τῆς φωνῆς κατὰ τὸ ἰσχυρότερον σημεῖον, ταπεινώσιν δ' αὐτῆς κατὰ τὸ ἀσθενέστερον, ὠνόμασαν *ἄρσις* μὲν τὸ ἰσχυρότερον σημεῖον, *θέσις* δὲ τὸ ἀσθενέστερον, ὥστε ἡ προτέρα σημασία τῶν λέξεων, τούτων ἀντεστράφη, τὴν δ' ἀντίστροφον ταύτην σημασίαν διατηροῦσιν ἔτι καὶ σήμερον πολλοὶ μετρικοὶ². Ἐπῆλθε δὲ προσέτι καὶ τρίτη μεταβολὴ τῆς σημασίας τῶν ὄρων τούτων, καθ' ἣν *ἄρσις* μὲν ἐλέχθη τὸ πρῶτον ποδικὸν σημεῖον, τό τε ἰσχυρότερον καὶ τὸ ἀσθενέστερον ἦτοι ὁ ὑπὸ τῶν παλαιῶν λεγόμενος *χρόνος καθηγούμενος* ἢ *πρότερος*, *θέσις* τὸ δεύτερον ποδικὸν σημεῖον, ἦτοι ὁ *ἐπόμενος* ἢ *ὑστερος χρόνος*.

Ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ποιήσεως τὸ ἰσχυρότερον ποδικὸν σημεῖον, ἦτοι ἡ *θέσις*, κεῖται ὡς ἐπὶ τῶν πλεῖστον ἐπὶ μακρᾶς συλλαβῆς ἢ ἐπὶ δύο βραχειῶν τεθειμένων ἀντὶ μιᾶς μακρᾶς, ἐξαιρετικῶς δὲ μόνον ἐν τῷ δογματικῷ μέτρῳ, ὅπερ ἐξεφέρετο ᾠδικῶς, εὗρίσκεται *θέσις* τις ἐπὶ μιᾶς μόνον βραχείας συλλαβῆς.³

Σημειοῦται δ' ἡ *θέσις* τοῦ ποδὸς συνήθως μὲν διὰ τόνου τιθεμένου

¹ Οἱ ἀύληται πρὸς ἐντονωτέραν κροῦσιν ἔφερον ὑπὸ τὸν δεξιὸν πόδα καὶ ξύλινόν τι διπλοῦν ὑποπόδιον λεγόμενον *κρούπεζα* ἢ *βάταλον*. Ὁ δ' Ἀριστόξενος ἀποβλέπων εἰς ἑτέραν συνήθειαν τῶν μουσικοδιδασκάλων, καθ' ἣν ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον τὴν χεῖρα κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ ῥυθμοῦ, ἀπεκάλεσε τὸ μὲν ἰσχυρότερον σημεῖον *κάτω χρόνος*, τὸ δ' ἀσθενέστερον *ἄνω χρόνος*. Τὰς περὶ πάντων τούτων ἀρχαίας μαρτυρίας παραθέτουσιν ὁ Westphal, *Metrik* β' ἐκδόσεως τόμ. 1 σελ. 499 ἐξ. καὶ ὁ Σεμιτέλος σελ. 98 ἐξ.

² Τὴν παλαιότεραν σημασίαν τῶν ὄρων τούτων ἐπανήγαγεν εἰς χρῆσιν πρῶτον ὁ Westphal, μετεχειρίσθησαν δ' ἔπειτα ὁ Gleditsch, ὁ Σεμιτέλος καὶ ἄλλοι τὴν δ' ἀντίστροφον μετεχειρίσθησαν ὁ Bentley, ὁ Hermann καὶ ἄλλοι, διετήρησαν δ' ἔπειτα πολλοί, ὡς ὁ Christ, σελ. 52—54, μὴ θέλοντες νὰ δεχθῶσι μεταβολὴν τῆς προτέρας συνηθείας. Ἀμφοτέρας τὰς σημασίας παραθέτει ὁ Λατίνος γραμματικὸς Μάριος Οὐϊκτωρίνος σελ. 40 Keil: *Arsis igitur ac thesis, quas graeci dicunt, id est sublatio et positio, significaut pedis motum: est enim arsis sublatio pedis sine sono, thesis positio pedis cum sono: item arsis elatio temporis, soni vocis, thesis depositio et quaedam contractio syllabarum.*

³ Τῆς παραδόξου ταύτης διαφορᾶς παρέχονται διάφοροι ἐξηγήσεις, αἵτινες θὰ ἐκτεθῶσιν ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

ἐπὶ τοῦ σημείου τοῦ δηλοῦντος τὴν ποσότητα τῆς συλλαβῆς, οἷον $\underline{\cup \cup \cup}$ ἢ $\cup \underline{\cup \cup \cup}$ ἢ $\cup \cup \cup$ ὑπό τινων δ' ὅμως μετρικῶν τίθεται ἀντὶ τοῦ τόνου στιγμῆ $\underline{\cup \cup \cup}$ ἢ $\cup \underline{\cup}$ ἢ κάθετος γραμμῆ $\underline{\cup \cup}$ ἢ $\cup \underline{\cup}$. Ἡ δὲ ἄρσις τοῦ ποδός, εἴτε βραχεῖα εἶναι εἴτε μακρά, δὲν λαμβάνει οὐδὲν ἴδιον σημεῖον.¹

Οἱ πόδες ἀπλῶς παρατιθέμενοι εἰς σειρὰν δὲν δύνανται νὰ ἀπαρτίσωσιν εὐτεχνον ῥυθμικὴν σύνθεσιν, διότι ἡ ὁμοιόμορφος ἐπανάληψις αὐτῶν καθίσταται ταχέως μονότονος καὶ ἀνιαρά. Διὰ τοῦτο ἐξαιρῶνται μὲν τινες ἐξ αὐτῶν δι' ἐντονωτέρας ἐκφορᾶς, ἄλλοι δὲ, ἀσθενέστερον ἐκφερόμενοι, παρίστανται ὑποτεταγμένοι εἰς ἐκείνους, οὕτω δ' ἀπαρτίζονται εὐσύνοπτα συντάγματα ποδῶν, καὶ ἐκ τοιούτων συνταγμάτων ἄλλα μεγαλύτερα, καὶ πάλιν ἐκ τῶν μεγαλύτερων τούτων ἄλλα ἔτι μεγαλύτερα, ὥστε οὕτως ἀποτελοῦνται εὐμεγέθεις ῥυθμικαὶ συνθέσεις, ἔχουσαι ποικιλίαν ἅμα καὶ ὀργανικὴν ἐνότητα.

Τὸ μικρότατον τῶν τοιούτων συνταγμάτων ποδῶν εἶναι ἡ ἐκ δύο ποδῶν συγκειμένη διποδία, ἢ *συζυγία*, ἣτις λέγεται προσέτι καὶ *βάσις*, διότι ἀμφότεροι οἱ πόδες ἀποτελοῦσιν οἷονεὶ ἓνα σύνθετον πόδα, οὗ θέσις μὲν εἶναι ὁ ἰσχυρότερον ἐκφερόμενος πούς, ἄρσις δὲ ὁ ἀσθενέστερον, καὶ κατὰ τοιούτους συνθέτους πόδας *βαίνεται*, δηλαδή σημαίνεται ὁ ῥυθμός. Ἡ θέσις τοῦ ἀσθενεστέρου ποδός, καίπερ ἰσχυρότερον ἐκφερομένη τῆς ἄρσεως αὐτοῦ εἶναι σχετικῶς ἀσθενεστέρα τῆς θέσεως τοῦ ἑτέρου ποδός, ἣτις εἶναι καὶ ἡ κυρία θέσις τοῦ συνθέτου ποδός, ἣτοι τῆς διποδίας.

Ὅμοίως συνενοῦνται καὶ τρεῖς πόδες εἰς μίαν *τριποδίαν*, ἣτοι πόδα σύνθετον ἔχοντα μίαν θέσιν κυρίαν καὶ δύο δευτερευούσας, ἣτοι ἀναλόγως ἀσθενέστερον ἐκφερομένας. Τέσσαρες δὲ πόδες ἢ δύο διποδία ἀπαρτίζουσι τὴν *τετραποδίαν*, ἐν ἣ ἡ πάλιν μία τῶν θέσεων εἶναι ἡ κυρία, αἱ δ' ἄλλαι δευτερεύουσαι. Τρεῖς δὲ διποδία, ἣτοι ἐξ πόδες ἀπαρτίζουσι τὴν *ἑξαποδίαν*, ἐν ἣ κυρία μὲν θέσις εἶναι ἡ ἰσχυρότερον ἐκφερομένη θέσις μιᾶς τῶν διποδιῶν, αἱ δ' ἄλλαι θέσεις ἐκφέρονται ἀναλόγως ἀσθενέστερον.

Ὡσαύτως δὲ καὶ πέντε πόδες δύνανται νὰ ἀποτελέσωσιν ἓνα σύνθετον, ὅταν ἡ θέσις τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐξαρθῇ δι' ἐντονωτάτης ἐκφορᾶς ὡς ἡ

¹ Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐν μὲν τοῖς ἄνευ μουσικῶν σημείων γεγραμμένοις ποιήμασιν ἡ θέσις τῶν ποδῶν, ὡς *κάτω χρόνος*, ἐσημειοῦτο διὰ στιγμῆς, γραφομένης ὑποκάτω καὶ ὀλίγον πρὸς ἀριστερὰν τοῦ φωνήεντος τῆς συλλαβῆς τῆς θέσεως, ἡ δὲ ἄρσις οὐδὲν ἔφερε σημεῖον. Ὅταν δὲ τὸ κείμενον ἔφερε καὶ μουσικὰ σημεία, τότε τούναντίον ἡ μὲν θέσις δὲν ἔφερεν οὐδὲν σημεῖον, ἡ δὲ ἄρσις, καθ' ὃ *ἄνω χρόνος*, ἐσημειοῦτο διὰ στιγμῆς τιθεμένης ὑπεράνω τοῦ μουσικοῦ σημείου αὐτῆς. Blass ἐν τῷ περιοδικῷ *Hermes* 35 σελ. 342 καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τρίτης ἐκδόσεως τοῦ Βακχυλίδου σελ. 52 ἐξ.

κυριωτάτη. δύο δ' ἄλλαι ἐξενεχθῶσιν, ἀσθενέστερον, ὡς δευτερεύουσαι, αἱ δ' ἄλλαι ἔτι ἀσθενέστερον.

Αἱ οὕτω ἀπληρτισμέναι διποδίαί, τριποδίαί, τετραποδίαί, πενταποδίαί καὶ ἑξαποδίαί, λέγονται κῶλα, πάντα δὲ τὰ κῶλα θεωροῦνται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ῥυθμιζῶν ὡς σύνθετοι πόδες. Ἄλλ' αἱ διποδίαί, ὅταν ἀποτελῶσι μέρη μεγαλυτέρων κῶλων, εἶναι μὲν σύνθετοι πόδες, ἀλλ' οὐγὶ καὶ κῶλα μεγαλύτερα δὲ τῶν ἑξαποδιῶν κῶλα δὲν δύνανται νὰ συντεθῶσιν.

Δύο ἢ πλείονα κῶλα, συμμετρῶς πρὸς ἄλληλα ἐκφερόμενα, ἀποτελοῦσι τὴν περίοδον, ἣτις ἐπομένως δύναται νὰ εἶναι δίκωλος, τρίκωλος, τετράκωλος καὶ οὕτως ἔφεξις.

Πᾶσα μικρὰ περίοδος, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἢ δίκωλος, λέγεται προσέτι καὶ στίχος, ἐπειδὴ γεγραμμένη ἐν τοῖς βιβλίοις χωρεῖ ἐντὸς τοῦ διαστήματος ἐνὸς στίχου τῆς σελίδος. Ὡσαύτως λέγονται σίχοι καὶ τὰ κῶλα ὅταν, ἐν τῇ συνθέσει τῶν ποιημάτων παραλαμβάνονται καθ' ἓν, καὶ δὲν συνάπτονται πλείονα τοῦ ἐνὸς εἰς περιόδους. Αἱ δ' αἱ ἔχουσαι πλείονα κῶλα τῶν δύο περίοδοι λέγονται συστήματα.

Ἡ σύνθεσις τῶν ποιημάτων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσιν εἶναι διττή. Δηλαδή ἄλλοτε μὲν ὁλόκληρον τὸ ποίημα σύγκειται ἐξ ἐνὸς μόνου στίχου, πολλάκις ἐπαναλαμβανομένου, καὶ τότε λέγεται συντεθειμένον κατὰ στίχον, ἄλλοτε δὲ σύγκειται ἐκ συστημάτων ποικιλωτέρων μετρικῆν σύνθεσιν ἔχόντων, τότε δὲ τὸ ποίημα λέγεται συντεθειμένον κατὰ σύστημα. Πολλὰ δ' ὅμως ποιήματα εἶναι συντεθειμένα ἐν μέρει μὲν κατὰ στίχον, ἐν μέρει δὲ κατὰ σύστημα, ταῦτα δὲ λέγονται μεικτὰ γενικά, τοιαῦτα δ' εἶναι ἐν γένει τὰ δράματα. Ὅσα δὲ ποιήματα, ὡς αἱ κωμῳδίαί τοῦ Μενάνδρου, εἶναι μὲν συντεταγμένα κατὰ στίχον, ἀλλ' οἱ σίχοι αὐτῶν διαφέρουσιν ἑκασταχοῦ, ὡς λ.χ. ποῦ μὲν εἶναι ἰαμβικὰ τρίμετρα, ποῦ δὲ τροχαϊκὰ τετράμετρα, τὰ τοιαῦτα ποιήματα λέγονται μεικτὰ κατὰ στίχον.

Ἐκ τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν οἱ μικρότατοι ἔχουσι τρεῖς πρώτους χρόνους, ἐξ ὧν οἱ δύο ἀνήκουσιν εἰς τὴν θέσιν, εἷς δ' εἰς τὴν ἄρσιν· οἱ δὲ μέγιστοι ἔχουσι ἑξ πρώτους, ἦτοι τέσσαρας ἀνήκοντας εἰς τὴν θέσιν. δύο δ' εἰς τὴν ἄρσιν. Οἱ δὲ μέσον μέγεθος ἔχοντες πόδες εἶναι οἱ μὲν τετράσημοι, συγκείμενοι ἐκ δισημοῦ θέσεως καὶ δισημοῦ ἄρσεως, οἱ δὲ πεντάσημοι συγκείμενοι ἐκ τρισημοῦ θέσεως καὶ δισημοῦ ἄρσεως. Ὑπάρχουσιν ἄρα ἀσύνθετοι πόδες τεσσάρων μεγεθῶν, ἦτοι τρίσημοι, τετράσημοι, πεντάσημοι καὶ ἑξάσημοι.

Ἀναφέρεται δ' ὅμως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ τις ποὺς μικρότατος πάντων, ἔχων δύο μόνον πρώτους χρόνους, ὁ πυρορίχιος ∪ ∪, ἀλλ' οὗτος δὲν εἶναι ποὺς πραγματικός, διότι ἐμφανίζεται μὲν ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ποιήσεως ὁμοῦ μετ' ἄλλων ποδῶν ἐνίοτε καὶ τις δυσύλλαβος ἐκ βραχειῶν συλ-

λαβῶν συνιστάμενος, ἀλλ' ἢ μία τῶν συλλαβῶν τούτων λαμβάνεται ὡς δίσημος, ὥστε ὁ πούς εἶναι πράγματι τρισημῶς.¹

Πάντων δὲ τῶν μεγεθῶν οἱ πόδες ἀνάγονται εἰς δύο ἀντιθέτους πρὸς ἀλλήλας κατηγορίας, δηλαδή οἱ μὲν ἔχουσι πρώτην τὴν θέσιν καὶ δευτέραν τὴν ἄρσιν, ὥστε ὁ ῥυθμὸς αὐτῶν εἶναι καταβατικός, οἱ δ' ἀντιθέτως, ἔχουσι πρώτην μὲν τὴν ἄρσιν, ὑστέραν δὲ τὴν θέσιν, ὁ δὲ ῥυθμὸς αὐτῶν εἶναι ἀναβατικός². Ὅθεν ἐξ ἑκάστου μεγέθους ὑπάρχουσι δύο ἀντίθετοι πόδες, ἦτοι: τοῦ τρισημίμου ὁ τροχαῖος $\underline{\cup}$, ὅστις λέγεται καὶ χορεῖος καὶ ὁ ἴαμβος $\cup \underline{\cup}$ τοῦ τετρασημίμου ὁ δάκτυλος $\underline{\cup} \cup \cup$ καὶ ὁ ἀνάπαιστος $\cup \cup \underline{\cup}$, τοῦ πεντασημίμου ὁ παίων πρῶτος $\underline{\cup} \cup \cup \cup$ καὶ ὁ παίων τέταρτος $\cup \cup \cup \underline{\cup}$, τοῦ ἑξασημίμου ὁ ἰωνικός ἀπὸ μείζονος $\underline{\cup} \underline{\cup} \cup \cup$ καὶ ὁ ἰωνικός ἀπ' ἐλάσσονος $\cup \cup \underline{\cup} \underline{\cup}$.

Ἐπειδὴ δ' ὅμως ἐν τῇ μετρικῇ τῶν ἀρχαίων ἢ μακρὰ συλλαβή, καθ' ὃ ἰσοδύναμος πρὸς δύο βραχείας, δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ δύο βραχειῶν, ὁμοίως δὲ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δύναται δύο βραχεῖαι νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ μιᾶς μακρᾶς, διὰ τοῦτο πάντες οἱ προμνημονευθέντες πόδες δὲν ἀπαντῶσιν μόνον μετὰ τῆς ἀνωτέρω μορφῆς αὐτῶν, ἤτις θεωρεῖται ὡς ὁ κύριος πούς, ἀλλ' ἔχουσι καὶ ἄλλας μορφάς, αἵτινες λέγονται σχήματα, καὶ φέρουσι σιγήθως οὐχὶ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ποδός, ἀλλ' ἄλλο ἴδιον. Οὕτω λοιπὸν ἀντὶ τοῦ τροχαίου καὶ τοῦ ἰάμβου ἀπαντᾷ πολλάκις ὁ τρίβραχυς, ἔχων τὴν θέσιν ἐν ἀρχῇ μὲν, ὅταν κεῖται ἀντὶ τροχαίου $\cup \cup \cup$, ἐν τέλει δέ, ὅταν κεῖται ἀντὶ ἰάμβου $\cup \cup \cup$.

Ὅμοίως ἀντὶ τοῦ δακτύλου καὶ τοῦ ἀναπαιστού ἀπαντῶσιν ὁ προκελευσματικός $\cup \cup \cup \cup$ ἢ $\cup \cup \cup \cup$ καὶ ὁ σπονδειός $\underline{\cup} \underline{\cup}$ ἢ $\underline{\cup} \underline{\cup}$, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ τὴν θέσιν, ὅπου ὁ δάκτυλος ἢ ὁ ἀνάπαιστος.

Ἀντὶ δὲ ἀμφοτέρων τῶν παιῶνων ἀπαντᾷ ὁ κρητικός $\underline{\cup} \cup \underline{\cup}$ ἢ $\underline{\cup} \cup \underline{\cup}$,

¹ Περὶ τοῦ δισημίμου μεγέθους ὁ Ἀριστοξένος. Ῥυθμ. στοιχ. § 51, παρετήρησεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ῥυθμικὸν πόδα, διότι οὗτος θὰ εἶχε «*παντελῶς πυκνήν τὴν σημασίαν*». Ὅμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἑφαιστιῶνα σχολίοις σελ. 299 λέγεται περὶ τοῦ πυρριχίου, ὅτι δὲν βαίνεται κατὰ πόδα «*διὰ τὸ κατάπυκνον γίνεσθαι τὴν βάσιν καὶ συγγεῖσθαι τὴν αἴσθησιν*».

² Κατὰ τὴν νεωτέραν ῥυθμικὴν πάντες οἱ πόδες λογίζονται ὡς ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς θέσεως· ὅταν δὲ περίοδος τις ἔχη ἐν ἀρχῇ ἄρσιν, ἢ ἄρσις αὕτη χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπομένης θέσεως καὶ λαμβάνεται ὡς ἀνάκρουσις, ἦτοι προεισαγωγικὸν μέρος τοῦ ῥυθμοῦ, ὁ δὲ ῥυθμὸς ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἀκολούθου θέσεως καὶ ἐφεξῆς, ὡς λ. χ. ἐν τῇ ἐξῆς περιόδῳ οἱ πόδες δὲν χωρίζονται οὕτω:

$\cup \underline{\cup} | \cup \underline{\cup} | \cup \underline{\cup} | \cup \underline{\cup} | \cup \underline{\cup}$, ἀλλ' οὕτω: $\cup | \underline{\cup} \cup | \underline{\cup} \cup | \underline{\cup} \cup | \underline{\cup} \cup | \underline{\cup} \cup$.

Ἡ διαφορὰ δ' ὅμως αὕτη τῆς νεωτέρας ῥυθμικῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας εἶναι ἀπλῶς θεωρητικὴ, διότι ἐν τῇ πράξει δὲν χωρίζεται οὐδ' ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἢ ἐν ἀρχῇ ἄρσις ἀπὸ τῆς ἀκολούθου θέσεως, ὅπως δὲν ἐχωρίζετο οὐδ' ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

ὅστις μάλιστα ἔνεκα τῆς μεγάλης συχνότητος αὐτοῦ θεωρεῖται πολλάκις ὡς ὁ κύριος ποὺς τοῦ πεντασήμου ῥυθμοῦ, ἔπειτα δὲ ὁ διὰ λύσεως ἀμφότερων τῶν μακρῶν σχηματιζόμενος πεντάβραχος $\cup \cup \cup \cup \cup$ καὶ οἱ διὰ συνενώσεως δύο βραχειῶν εἰς μίαν μακρὰν παραγόμενοι, παίων δεύτερος $\cup \cup \cup$, παίων τρίτος $\cup \cup \cup$, βακχεῖος $\cup \cup \cup$ καὶ παλιμβάκχειος $\cup \cup \cup$.

Ἐντὶ δὲ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπὸ μείζονος καὶ τοῦ ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος ἀπαντᾷ ὁ μολοσσὸς $\cup \cup \cup$ ἢ $\cup \cup \cup$ καὶ ὁ χοριάμβος $\cup \cup \cup \cup$ ἢ $\cup \cup \cup \cup$, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐξῆς μὴ ἔχοντα ἴδιον ὄνομα ἔξ σχήματα :

α') $\cup \cup \cup \cup \cup$, β') $\cup \cup \cup \cup \cup$, γ') $\cup \cup \cup \cup$, δ') $\cup \cup \cup \cup \cup$, ε') $\cup \cup \cup \cup \cup$, ς') $\cup \cup \cup \cup$.

Τῶν ποδῶν ἡ θέσις ἔχει πρὸς τὴν ἄρσιν ὠρισμένην τινὰ ἀναλογίαν, ἣτις διατηρεῖται μὲν ἢ αὐτὴ κατὰ πάντα τὰ σχήματα ἐκάστου ποδός, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἢ αὐτὴ κατὰ πάντας τοὺς πόδας. Καὶ οἱ μὲν τρίσημοι πόδες καὶ οἱ ἐξάσημοι ἔχουσι πάντες τὴν θέσιν διπλασίαν τῆς ἄρσεως, διότι τῶν μὲν τρισήμων ποδῶν ἡ θέσις ἔχει δύο χρόνους, ἢ δ' ἄρσις ἓνα, τῶν δ' ἐξασήμων ἢ μὲν θέσις ἔχει τέσσαρας, ἢ δ' ἄρσις δύο· ὅθεν πάντες οἱ τρίσημοι καὶ οἱ ἐξάσημοι πόδες λέγονται ὅτι ἀπαρτίζουσι τὸ διπλάσιον ῥυθμικὸν γένος, ἐν δ' ὅμως ἐκ τῶν σχημάτων τῶν ἐξασήμων ποδῶν, ἦτοι ὁ χοριάμβος, ἰσοδυναμεῖ πρὸς δύο τρισήμους πόδας καὶ ἐπομένως ἔχει τὴν θέσιν ἴσην πρὸς τὴν ἄρσιν. Οἱ δὲ τετράσημοι πόδες ἔχουσι πάντοτε τὴν θέσιν ἴσην πρὸς τὴν ἄρσιν, ὅθεν καὶ λέγονται, ὅτι ἀπαρτίζουσι τὸ ἴσον ῥυθμικὸν γένος. Τῶν δὲ πεντασήμων ποδῶν ἢ μὲν θέσις ἔχει τρεῖς χρόνους, ἢ δ' ἄρσις δύο, ὅθεν ἡ ἀναλογία αὐτῶν εἶναι ὡς 3 : 2, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς $1 \frac{1}{2} : 1$, δηλαδή πρὸς τὸ ἡμιόλιον, καὶ ἐπομένως οἱ πεντάσημοι πόδες ἀπαρτίζουσι τὸ ἡμιόλιον ῥυθμικὸν γένος. Κατὰ ταῦτα πάντες οἱ πόδες ἀνάγονται εἰς τρία ῥυθμικὰ γένη, ἦτοι·

α') τὸ διπλάσιον, ὅπερ περιλαμβάνει τοὺς τροχαίους τοὺς ἰάμβους, τοὺς ἰωνικοὺς ἀπὸ μείζονος καὶ τοὺς ἰωνικοὺς ἀπ' ἐλάσσονος κατὰ πάντα τὰ σχήματα αὐτῶν πλὴν τῶν χοριάμβων,

β') τὸ ἴσον, ὅπερ περιλαμβάνει τοὺς δακτύλους, τοὺς ἀναπαίστους καὶ τοὺς χοριάμβους,

γ') τὸ ἡμιόλιον, ὅπερ περιλαμβάνει τοὺς παίονας καὶ πάντα τὰ σχήματα τούτων.

Εἰς τὰ αὐτὰ τρία γένη ἀνάγονται καὶ πάντες οἱ σύνθετοι πόδες, ἦτοι τὰ κῶλα ἐπειδὴ καὶ οὗτοι εἶναι διηρημένοι εἰς ποδικὰ σημεῖα ὁμοίως πρὸς τοὺς ἀσυνθέτους πόδας. Οὕτω λοιπὸν πᾶσα διποδία, ἔξ οἰωνδήποτε ἀσυνθέτων ποδῶν συγκειμένη, ἀνάγεται εἰς τὸ ἴσον ῥυθμικὸν γένος, ὡσαύτως δὲ καὶ πᾶσα τετραποδία· πᾶσα δὲ τριποδία καὶ ἑξαποδία ἀνάγεται εἰς τὸ διπλάσιον ῥυθμικὸν γένος, πᾶσα δὲ πενταποδία εἰς τὸ ἡμιόλιον ῥυθμικὸν γένος.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ποδῶν καὶ τὸ ποσὸν τῶν χρόνων, οἵτινες συνενούμενοι ἀποτελοῦσι κῶλα, δὲν εἶναι ἴσος ἐπὶ πάντων τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν, ἀλλὰ διαφέρει κατὰ τὰ διάφορα μεγέθη αὐτῶν. Ὅθεν ἐκ τῶν τρισήμων ποδῶν δύνανται νὰ ἀπαρτισθῶσι κῶλα πάντων τῶν μεγεθῶν, ἴητοι διποδία, τριποδία, τετραποδία, πενταποδία καὶ ἑξαποδία· ἀλλ' ἐκ τούτων αἱ πενταποδία εἶναι λίαν σπάνια, δὲν εἶναι¹ δὲ συχναὶ οὐδ' αἱ τριποδία.

Ἐκ τῶν τετρασήμων ποδῶν ἀπαρτίζονται διποδία, τριποδία καὶ τετραποδία εὐρίσκονται δ' ὅμως σπανίως καὶ τινες πενταποδία, καίτοι δὲν ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι τοιαύτας πενταποδίας.

Ἐκ τῶν πεντασήμων ποδῶν ἀπαρτίζονται μόνον διποδία, τριποδία καὶ πενταποδία· ἀλλ' ἡ ὑπαρξίς τῶν πενταποδιῶν ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τινων· καίτοι αὐταὶ ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, διότι ὅπου εὐρίσκονται πέντε πεντάσημοι πόδες, νομίζεται ὅτι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν καὶ εἰς δύο κῶλα, ἴητοι μίαν τριποδίαν καὶ μίαν διποδίαν, προσέτι δὲ καὶ διότι τὸ μέγεθος τοιαύτης πενταποδίας, περιλαμβάνον 25 πρώτους χρόνους, φαίνεται ὑπερμέτρως ὑπερβαῖνον τὰ ἐξ ἄλλων ποδῶν ἀπαρτιζόμενα κῶλα, ὧν τὰ μέγιστα περιλαμβάνουσι μόνον 18 ἢ 20 πρώτους. Ὅπου δ' εὐρίσκονται κατὰ σειράν τέσσαρες ἢ ἑξ πεντάσημοι πόδες, δὲν ἀποτελοῦσιν ἓν κῶλον, ἀλλὰ δύο· ἐκ δὲ τῶν ἑξασήμων ποδῶν ἀπαρτίζονται μόνον διποδία καὶ τριποδία.

Ὅθεν κατὰ ταῦτα τῶν μὲν τρισήμων ποδῶν τὸ μικρότατον κῶλον ἔχει 6, τὸ δὲ μέγιστον 18 πρώτους χρόνους. Τῶν δὲ τετρασήμων τὸ μικρότατον ἔχει 8, τὸ δὲ μέγιστον 20 πρώτους χρόνους· κατὰ δὲ τοὺς ἀρχαίους ὀυθμικούς, οἵτινες δὲν ἀναφέρουσι τὰς πενταποδίας, τὸ μέγιστον κῶλον τῶν ποδῶν τούτων ἔχει μόνον 16 πρώτους χρόνους. Τῶν δὲ πεντασήμων ποδῶν τὸ μικρότατον κῶλον, ἔχει 10, τὸ δὲ μέγιστον 25 πρώτους χρόνους, ἢ μόνον 15, εἰάν δὲν δεχθῶμεν τὰς πενταποδίας ὡς ἑνιαῖα κῶλα· τῶν δ' ἑξασήμων ποδῶν τὸ μικρότατον κῶλον ἔχει 12, τὸ δὲ μέγιστον 18 πρώτους χρόνους.

Αἱ μικρότερον μέγεθος ἔχουσαι διποδία, ἴητοι αἱ ἐκ τρισήμων καὶ τετρασήμων ποδῶν συνιστάμεναι, ἴδια δ' αἱ τροχαϊκαί, ἰαμβικαὶ καὶ ἀναπαιστικά, σπανίως δέ, καὶ μόνον ἐν τῇ μελικῇ ποιήσει, καὶ αἱ δακτυλικά, χρησιμεύουσιν ἐν τῇ ὀυθμοποιίᾳ οὐ μόνον ὡς κῶλα, ἀλλὰ καὶ ὡς μέρη μεγαλυτέρων κῶλων, δηλαδή, τρόπον τινά, ὡς ἀπλοῖ πόδες.

Ἡ τοιαύτη δὲ χρῆσις τῶν τροχαϊκῶν καὶ τῶν ἰαμβικῶν διποδιῶν εἶναι τοσοῦτον συχνή, ὥστε νεώτεροι τινὲς μετρικοὶ¹ ἰσχυρίζονται, ὅτι πράγματι δὲν ὑπάρχουσι τρισήμοι πόδες, ὁ δὲ λεγόμενος τροχαῖος καὶ ὁ λεγόμενος

¹ Ἡ χρῆσις τῶν τριποδιῶν καὶ τῶν πενταποδιῶν ἀμφισβητεῖται, ὡς θὰ ἐκτεθῇ κατωτέρω.

ἴαμβος οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ τὸ ἥμισυ μέρος ἑξασήμου ποδός, συγγενοῦς πρὸς τοὺς ἰωνικοὺς. Αἱ δ' οὕτω λαμβανόμεναι διποδία, λεγόμεναι προσέτι καὶ μέτρα, λογίζονται ὡς ἀπλοὶ πόδες, δι' ὃ οἱ ἐκ τριῶν τοιούτων τριποδιῶν συγκεείμενοι στίχοι λέγονται *τρίμετρα*, οἱ δ' ἐκ τεσσάρων *τετράμετρα*.

Τὰ κῶλα παντὸς μεγέθους σύγκεινται συνήθως ἐκ ποδῶν, ἐχόντων τὸ αὐτὸ ῥυθμικὸν μέγεθος, ἀλλ' ἐν τῇ μελικῇ ποιήσει εὗρισκονται καὶ κῶλα ἐκ ποδῶν, ἐχόντων διάφορον μέγεθος καὶ ἀνηκόντων εἰς δύο γένη, ἢτοι ἐκ τροχαίων καὶ δακτύλων ἢ ἰάμβων καὶ ἀναπαιστων. Τὰ τοιαῦτα κῶλα λέγονται *μεικτὰ* πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἅτινα λέγονται *καθαρὰ ἢ μονοειδῆ*. Διηγεῖτο δ', ὡς φαίνεται, ἡ ὁμοιομορφία τοῦ ῥυθμοῦ, διότι ἡ ἀγωγή τῶν μὲν τετρασήμων ποδῶν ἦτο ταχύτερα, τῶν δὲ τρισημήμων βραδυτέρα, ὥστε πάντες καθίσταντο περίπου ἴσοι, διέφερον δὲ μόνον κατὰ τὴν διαίρεσιν.

Διάφορος τῆς ἀναμείξεως ἑτερογενῶν ποδῶν ἐν τῷ αὐτῷ κῶλῳ εἶναι ἢ σύναψις ἀλόγων ποδῶν ὁμοῦ μετὰ ῥητῶν, ὡς γίνεται ἰδίως ἐν τῷ τροχαϊκῷ καὶ τῷ ἰαμβικῷ μέτρῳ, ἐν οἷς μετὰ τῶν τρισημήμων ποδῶν συμπεριλαμβάνονται καὶ σπονδεῖοι, οἵτινες ὅμως, ἐν τοιούτοις κῶλοις εὗρισκόμενοι, δὲν εἶναι τετράσημοι, ἀλλ' ἔχουσι μόνον τρεῖς χρόνους καὶ ἥμισυ περίπου. Ἐπειδὴ δ' ὅμως τὰ μέτρα ταῦτα μετροῦνται κατὰ διποδίαν, ὃ δ' ἄλογος σπονδεῖος ἀποτελεῖ τὸ ἀσθενέστερον μέρος τῆς διποδίας, ἢτοι τὴν ἄρσιν αὐτῆς, ἢ κατὰ ἥμισυν χρόνον ὑπέρβασις τοῦ τρισημήμου μεγέθους ἀφανίζεται, διότι ὁ ὅλος ἄλογος ποὺς ἐκφέρεται ἀσθενέστερον καὶ ὑποτάσσεται εἰς τὸν ἕτερον πόδα, ὅστις πάντοτε εἶναι ῥητός, καὶ ἐπομένως ἔχει σαφῶς διακεκριμένα τὰ ποδικὰ αὐτοῦ σημεῖα. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν τοῦ ἀλόγου σπονδείου ἀπὸ τοῦ ἑτέρου ποδός δὲν εἶναι πολὺ αἰσθητή, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔχοντα ἀλόγους πόδας κῶλα δὲν συγκαταλέγονται εἰς τὰ *μεικτὰ*, ἀλλ' εἰς τὰ *καθαρὰ ἢ μονοειδῆ*.

Τῶν ἀλόγων σπονδειῶν δύναται νὰ λυθῇ εἴτε ἡ πρώτη συλλαβή, εἴτε ἡ δευτέρα εἰς δύο βραχείας, οὔτω δ' ὁ ποὺς οὗτος φαίνεται ὅμοιος πρὸς ἀναπαιστον ἢ δάκτυλον, ἀλλ' ἡ θέσις αὐτοῦ δὲν μετατίθεται ἔνεκα τῆς λύσεως.

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει τὰ κῶλα, ἔξ ὧν ἀπαρτίζονται οἱ στίχοι καὶ αἱ μεγαλύτεραι περίοδοι, δὲν εἶναι πάντοτε τέλεια, ἀλλὰ *πολλάκις παρα-*

¹ Ὁ Wilamowitz ἐν Götting. gel. Anzeiger 1898, σελ. 148 καὶ ἐν Sitzungsberichte τῆς προσωικῆς Ἀκαδημίας 1902, 2 σελ. 886 καὶ ἄλλοι. Περὶ τῶν ἀναπαιστικῶν διποδιῶν ὅμως δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ τοιοῦτον ζήτημα. διότι καὶ ῥητῶς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὅτι τὸ ἀναπαιστικὸν μέτρον βαίνεται καὶ κατὰ μονοποδίαν. Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ Κοϊντίλιανός, 9, 4, 51, ἀπαριθμῶν μεγέθη ποδῶν. παραλείπει τὸ τρισημον, ἀρχεται δ' ἀπὸ τοῦ τετρασημου.

πάλιν κώλοις συμβαίνει νὰ προστίθεται ἡ ἄρσις τοῦ πρώτου εἰς τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου κώλου ἢ ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδὸς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπομένου, οὕτω δὲ ἢ τὸ πρῶτον κῶλον ἔχει ἐν τέλει μίαν συλλαβὴν πλεονάζουσαν, καὶ τότε λέγεται *ὑπερκατάληκτον*, ἢ τοῦναντίον τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἐν τέλει ἔλλιπές, τὸ δὲ δεύτερον ἔχει ἐν ἀρχῇ μίαν ἢ δύο συλλαβὰς προσθέτους, αἵτινες λέγονται *ἀνάκρουσις*. Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει ὑπερκατάληκτον κῶλον ἢ ἀνάκρουσις, ὁ ῥυθμὸς εἶναι συνεχῆς ἐν δύο κώλοις.

Ἐνίοτε δ' εὐρίσκονται καὶ ὀλόκληρα τὰ κῶλα, ἔχοντα ἅπαντας τοὺς πόδας αὐτῶν καταληκτικούς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ κῶλα εἶναι σύνθετοι πόδες ἔχοντες ποδικὰ σημεῖα ἀπαρτιζόμενα ἐξ ὀλοκλήρων ἀσυνθέτων ποδῶν, εἶναι φανερόν, ὅτι, ὅταν πάντες οἱ πόδες, καταληκτικοὶ ὄντες, γίνωσι μονοσύλλαβοι, θὰ ἀπαρτισθῇ σειρά μακρῶν συλλαβῶν διανενημένων εἰς θέσιν καὶ ἄρσιν, ὡς αἱ συλλαβαὶ τῶν ἀσυνθέτων ποδῶν. Διὰ τοῦτο κῶλά τινα συνιστάμενα μόνον ἐκ συγκεκριμένων ποδῶν, ἀπεκάλεσαν οἱ ἀρχαῖοι ῥυθμικοὶ *μείζονας πόδας* καὶ ἐθεώρησαν αὐτοὺς ὡς ἀσυνθέτους, καθ' ὃ ἔχοντας σχῆμα ἀσυνθέτων. Τοιοῦτοι μείζονες πόδες εἶναι ὁ ἐκ δύο τετρασήμων συλλαβῶν συγκείμενος *μείζων* ἢ *διπλοῦς σπονδεῖος* $\square \square$ ἢ $\square \square$, ὁ ἐξ ὀκτασήμου θέσεως καὶ τετρασήμου ἄρσεως συγκείμενος *τροχαῖος ση-*

μαντὸς $\begin{matrix} \text{θέσις} & \text{ἄρσις} \\ \text{---} & \text{---} \\ \square & \square \end{matrix}$ καὶ ὁ ἀντίστροφος τούτου καὶ ἰσομεγέθης *ἴαμβος ὀρθιος* $\begin{matrix} \text{ἄρσις} & \text{θέσις} \\ \text{---} & \text{---} \\ \square & \square \end{matrix}$.

Ἄλλος μείζων πούς, σχηματιζόμενος δ' ὅμως οὐχὶ διὰ συγκοπῶν, ὡς οἱ προειρημένοι, ἀλλὰ διὰ συγχωνεύσεως δύο πεντασήμων ποδῶν, ἴτοι παιωνικῆς διποδίας, εἶναι ὁ δεκάσημον μέγεθος ἔχων *παίων ἐπιβατός*, συγκείμενος ἐκ μακροῦς θέσεως καὶ μακροῦς ἄρσεως καὶ δύο μακρῶν θέσεων καὶ μακροῦς ἄρσεως $\begin{matrix} \text{θ} & \text{θ} & \text{θ} & \text{α} \\ \text{---} & \text{---} & \text{---} & \text{---} \\ \square & \square & \square & \square \end{matrix}$. Ἐκ τῶν τριῶν δὲ τούτων θέσεων ὡς αἱ κύριαι πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη, ἢ δὲ δευτέρα ὡς δευτερεύουσα, συντελοῦσα εἰς ἔνδειξιν τῆς συναρτήσεως τῶν δύο ποδῶν εἰς ἑνιαῖον κῶλον.

Τῶν μικροτάτων συνθέτων ποδῶν ἢ κῶλων, ἴτοι τῶν διποδιῶν τὴν θέσιν ἀποτελεῖ ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο ἀσυνθέτων ποδῶν, οὗ ἢ θέσις ἐκφέρεται ἰσχυρότερον, ὁ δ' ἕτερος πούς, ἀσθενέστερον ἐκφερόμενος, ἀποτελεῖ τὴν ἄρσιν. Τῶν δὲ μεγαλυτέρων συνθέτων ποδῶν ἢ θέσις ἀποτελεῖται οὐχὶ ἐξ ἑνὸς μόνου ποδός, ἀλλ' ἐκ πλειόνων, διότι πλὴν τοῦ ἰσχυρότερον πάντων τῶν ἄλλων ἐκφερομένου ποδός, συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν θέσιν καὶ εἷς ἢ δύο ἔτι πόδες, οἵτινες ἐκφέρονται ἀσθενέστερον μὲν ἐκείνου, ἀλλ' ἰσχυρότερον τῶν ὑπολοίπων ποδῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν ἄρσιν. Οὕτω λοι-

πὸν αἰ μὲν τριποδία, ἀναγόμεναι εἰς τὸ διπλάσιον γένος, ἔχουσι μίαν κυρίαν θέσιν, μίαν δευτερεύουσαν θέσιν καὶ μίαν ἄρσιν. Αἰ τετραποδία, ἀνήκουσαι εἰς τὸ ἴσον γένος, ἔχουσι μίαν κυρίαν καὶ μίαν δευτερεύουσαν θέσιν καὶ δύο ἄρσεις. Αἰ πενταποδία, ἀνήκουσαι εἰς τὸ ἡμιόλιον γένος, ἔχουσι μίαν κυρίαν καὶ μίαν δευτερεύουσαν θέσιν καὶ τρεῖς ἄρσεις, ὧν αἰ δύο μὲν ὑποτάσσονται εἰς τὴν κυρίαν θέσιν, ἡ δὲ τρίτη εἰς τὴν δευτερεύουσαν. Αἰ δ' ἑξαποδία σύγκεινται ἐκ τριῶν διποδιῶν τεταγμένων κατὰ τὸν λόγον τοῦ διπλασίου, ὥστε μία ἐκ τούτων ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν θέσιν, μία τὴν δευτερεύουσαν καὶ μία τὴν ἄρσιν.

Τὰ κῶλα τὰ συναπαρτιζόντα περίοδον δὲν ἐκφέρονται τὰ μὲν ἰσχυρότερον, τὰ δ' ἀσθενέστερον, ὡς οἱ συναπαρτιζόντες κῶλον πόδες, ὥστε δὲν φαίνονται τινα ὑποτεταγμένα εἰς ἄλλα. Ἄλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἐκφέρονται πάντα ἐξ ἴσου, διακρίνονται ὡς συνηνωμένα εἰς ἐνιαῖον σύνταγμα, πρῶτον μὲν, διότι ἡ ἀπαγγελία αὐτῶν γίνεται μετ' ἀνακάμψεως τῆς φωνῆς, τουτέστι, διότι, ὅτε μὲν ἡ ὀξύτης τῆς φωνῆς βαίνει βαθμηδὸν ἀξανομένη ἐν τῷ πρώτῳ κῶλῳ καὶ ἐλαττουμένη ἐν τῷ δευτέρῳ, ὅτε δὲ τοῦναντίον ἐλαττουμένη μὲν ἐν τῷ πρώτῳ, ἀξανομένη δ' ἐν τῷ δευτέρῳ οὕτως, ὥστε γίνεται ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ ἀνακύκλωσις τις, δι' ἧς τὰ δύο κῶλα φαίνονται συμμετρῶς πρὸς ἄλληλα συντεθειμένα καὶ ἀντίστοιχα· ὅταν δ' ἡ περίοδος ἔξη πλείονα τῶν δύο κῶλων, τότε τὰ ἐν τῷ μέσῳ κῶλα διατηροῦσι τὸν ἐν τῷ πρώτῳ κεκτημένον βαθμὸν τῆς ὀξύτητος. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ἐνότης τῆς περιόδου διακρίνεται προσέτι καὶ διότι ἐν τέλει τῆς περιόδου ἐπέρχεται πάντοτε διάλειμμα τῆς φωνῆς, ἀόριστον μὲν κατὰ τὸ μέγεθος, ἀλλ' ἱκανῶς μέγα, ὥστε νὰ διακόπτη τὴν συνέχειαν τοῦ ῥυθμοῦ πρὸς τὰ ἐπόμενα· ἡ δὲ διακοπὴ αὕτη, κανονικῶς ἐπαναλαμβανομένη, ἀρκεῖ καὶ μόνη νὰ χωρίσῃ τὰς περιόδους ἀπ' ἀλλήλων.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ὑπάρχουσιν ἐν τέλει τῆς περιόδου προσέτι καὶ ἐν ἡ πλείονα ἄλλα σημεῖα τοῦ ἀποτελεσματισμοῦ αὐτῆς, διότι τὰ ἐν τέλει τῆς περιόδου τεταγμένα κῶλα, εἴτε ὀλόκληρα εἴτε μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον μέρος αὐτῶν, ἔχουσιν ἐνδεικτικὴν τινα διαφορὰν μορφῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῶν προηγουμένων, ὥστε ἀποτελοῦσιν οἷονεὶ κατάληξιν ὀλοκλήρου τοῦ προηγουμένου μέρους, ὥστε τὸ ὅλον τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν περίοδον κῶλων παρίσταται συνηνωμένον εἰς ἓν εὐμέγεθες ῥυθμικὸν σύνταγμα. Διὰ τοῦτο καὶ ὀλόκληρος ἡ περίοδος, καὶ μάλιστα ὅταν αὕτη εἶναι μικροτέρα, λέγεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συχνάκις καὶ μέτρον, λογίζομένη οὕτως ὡς ἀνωτέρα μονὰς τοῦ ῥυθμοῦ.¹

¹ Οὕτως ἡ λέξις μέτρον ἔχει ἐν τῇ Μετρικῇ πολλὰς σημασίας, διότι σημαίνει: α') τὸ ὅλον τῆς ῥυθμικῆς συντάξεως τοῦ λόγου, β') τὴν μονάδα, ἐξ ἧς ἀπαρτί-

Ἡ διαφορὰ δὲ τῆς μορφῆς τοῦ τελευταίου μέρους τῆς περιόδου, ὅπως λέγεται ἀπόθεσις, εἶναι ποικίλη. Δηλαδή ἄλλοτε μὲν τὸ τελευταῖον κῶλον εἶναι καταληκτικὸν ἢ βραχυκατάληκτον, ἐν ᾧ τὰ προηγούμενα εἶναι ἀκατάληκτα· ἄλλοτε δὲ τελευταῖος πούς ἔχει πάντοτε συνηρημένας τὰς βραχεΐας συλλαβὰς καὶ ἐπομένως εἶναι βραχύτερος· ἄλλοτε εἶναι βραχύτερον ὀλόκληρον τὸ τελευταῖον κῶλον, ὡς ἔχον ὀλιγωτέρους πόδας ἢ τὰ προηγούμενα· ἄλλοτε δὲ τέλος τὸ τελευταῖον μέρος τῆς περιόδου σύγκειται ἐκ ποδῶν ἄλλου γένους ἢ ἄλλου εἴδους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ προηγούμενα.

Ἐκ τῶν περιόδων αἱ συνηθέσταται ἐν τοῖς ποιήμασι τῶν ἀρχαίων εἶναι αἱ ἐκ δύο κῶλων συνιστάμεναι, αἵτινες ἄλλως λέγονται καὶ μέτρα ἢ στίχοι. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον κῶλον τούτων λέγεται ἀριστερὸν κῶλον ἢ πρότασις, τὸ δὲ δεύτερον δεξιὸν κῶλον ἢ ἀπόδοσις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χρόνων ἀμφοτέρων τῶν κῶλων ἀνέρχεται τὸ πολὺ μέχρι τριάκοντα δύο.¹

Ἐν τοῖς μελικοῖς δ' ὅμως ποιήμασιν ὑπάρχουσιν ἐν χρήσει προσέτι καὶ μεγαλύτεραι περίοδοι, συνιστάμεναι ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων, πέντε ἢ καὶ πλειόνων ἐνίοτε κῶλων, ἐν δὲ τοῖς λεγομένοις συστήμασιν ἐξ ὁμοίων, τῶν δραματικῶν ποιημάτων εὐρίσκονται καὶ ἔτι μεγαλύτεραι περίοδοι ἔχουσαι ἐνίοτε πολλὰς δεκάδας κῶλων, ἡ μεγίστη δὲ τῶν ὑπαρχουσῶν ἐξ 62 κῶλων εὑρηται ἐν Ἀριστοφάνους Νεφέλαις, στίχῳ 889 καὶ ἐξῆς. Ἐν γένει δ' ὅμως αἱ ἔχουσαι ὑπερβολικὸν μέγεθος περίοδοι, ἦτοι ἐν μὲν τοῖς μελικοῖς ποιήμασιν, αἱ ἔχουσαι πλείονα τῶν τεσσάρων κῶλα, ἐν δὲ τοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασιν, αἱ ἔχουσαι πλείονα τῶν δέκα, εἶναι σπάνια· καθίστατο δὲ δυνατὴ ἢ σύνθεσις τοσοῦτον μακρῶν περιόδων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, διότι ἐν τοῖς ποιήμασιν, ἐν οἷς ἀπαντῶσιν αὐταί, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ἐπιβοηθητικὰ μέσα, καθιστῶντα αἰσθητὴν τὴν συνένωσιν πάντων τῶν κῶλων εἰς ἐνιαῖον ῥυθμικὸν σύνταγμα. Τοιαῦτα ἐπιβοηθητικὰ μέσα ἦσαν ἐν μὲν τῇ μελικῇ ποιήσει ἢ ποικίλῃ κατασκευῇ τοῦ συνημιμένου μετ' αὐτῆς μουσικοῦ μέλους, ἐνίοτε δὲ καὶ αἱ ὀρχηστικαὶ κινήσεις τῶν ἀδόντων, ἐν δὲ τοῖς ἐξ ὁμοίων συστήμασιν οἱ κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν αὐτῶν ἐκτελούμενοι βηματισμοὶ ἢ καὶ ἄλλαι ὀρχηστικαὶ κινήσεις μετὰ τῶν κατὰ τὰ τέλη τῶν περιόδων ἐπερχομένων στάσεων ἢ μεταβολῶν τῆς κατευθύνσεως.

ζονται τὰ κῶλα, δηλαδή τὴν ἄλλως λεγομένην βᾶσιν, γ') τὴν ἀνωτέραν ῥυθμικὴν μονάδα, ἐξ ἧς δύναται νὰ ἀπαρτισθῇ ὅλον ποίημα, δηλαδή τὴν περίοδον ἢ τὸν στίχον. Κατὰ τὴν πρώτην σημασίαν νοεῖται ἐν τοῖς ἐπιθέτοις ἔμμετρος, ἄμμετρος, μετρικός, κατὰ τὴν δευτέραν ἐν τοῖς ὀνόμασι δίμετρον, τρίμετρον κ.λ.π., κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἐν ταῖς φράσεσι δακτυλικὸν μέτρον, ἰαμβικὸν μέτρον = δακτυλικὸς στίχος, ἰαμβικὸς στίχος κ.λ.π. Προσέτι παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἢ λέξις μέτρον ἐλέχθη ἐνίοτε καὶ ὡς ταυτόσημος πρὸς τὸ κῶλον.

¹ Τόσους ἔχει τὸ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον.

Προσέτι δ' ἐν ταῖς μακροαῖς περιόδοις τῆς μελικῆς ποιήσεως ὑπῆρχον συνήθως παρεκτεταμέναι συλλαβαί, ἐν αἷς ἀνεπαύετο ἡ φωνή, τὰ δὲ μακρὰ ἕξ ὁμοίων συστήματα ἀπηγγέλλοντο πολλάκις ὑπὸ πλειόνων προσώπων κατὰ διαδοχὴν, μὴ διακοπτομένης δ' ὅμως τῆς ῥυθμικῆς συνεχείας.

Ἡ ῥυθμικὴ διαίρεσις τοῦ λόγου δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν συντακτικὴν διαίρεσιν αὐτοῦ εἰς λέξεις, προτάσεις καὶ περιόδους, εἰμὴ μόνον ἐν μέρει, καὶ τοῦτο μόνον ἐν ταῖς μεγαλυτέραις ῥυθμικαῖς διαιρέσεσιν, ἤτοι τοῖς κόλοις καὶ ταῖς περιόδοις, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τοῖς ποσὶν ἢ ταῖς βάσεσιν, ἤτοι ταῖς διποδίασι.

Δηλαδή κατὰ μὲν τὸ τέλος τῶν ποδῶν ἢ τῶν βάσεων, ἤτοι διποδιῶν, οὐδαμῶς ἀπαιτεῖται νὰ λήγη λέξις ἢ νὰ ὑπάρχη στίξις, ὥστε οἱ πόδες ἢ αἱ βάσεις νὰ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, λήγουσι δὲ αἱ λέξεις καὶ παρεμβάλλονται στίξεις ἀδιαφόρως εἴτ' ἐν τέλει εἴτ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν ποδῶν καὶ τῶν βάσεων. Ἐνίοτε μάλιστα ἐν τῷ διαλόγῳ τοῦ δράματος συμβαίνει, ὥστε τοῦ αὐτοῦ ποδὸς μέρος μὲν προφέρεται ὑπὸ τινος προσώπου, τὸ δ' ὑπόλοιπον μέρος ὑφ' ἑτέρου.¹

Ἐν τέλει κόλου ἢ μὲν νεωτέρα ποιήσις ἀπαιτεῖ, κατὰ κανόνα, νὰ λήγη λέξις, ἐν τέλει δὲ περίοδου, ἐκτὸς τούτου, ἀπαιτεῖται προσέτι νὰ εἶναι ὅπως-δήποτε ἀπηρητισμένον καὶ τὸ νόημα αὐτῆς². Ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει τηρεῖται μὲν συνήθως ὁ αὐτὸς κανὼν, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς ἀυστηρότητος. Ἰδίᾳ δ' ἐν τῇ μελικῇ ποιήσει τὰ κῶλα πολλάκις εὔρηται ἠνωμένα πρὸς ἀλλήλα, ἐπειδὴ ἡ αὐτὴ λέξις ἀνήκει ἐν μέρει

¹ Ὡς λ. χ. ἐν Σοφοκλ. Αἰ. στίχ. 591 ἕξ., Εὐριπ. Ἴων, στίχ. 530 ἕξ., Μενάνδρ. Σαμ. στίχ. 247—8.

² Ἐξαιρέσεις τοῦ κανόνος τούτου εὐρίσκονται ἐν τῇ νεωτέρῳ ἑλληνικῇ ποιήσει σπανιώτατα καὶ μόνον ἐν μικροῖς στίχοις, ὡς λ. χ. ἐν τῇ ἑξῆς στροφῇ τοῦ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν ὕμνου τοῦ Σολωμοῦ :

τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμέν' ἀστάχνα ἔστους ἀγροῖς...
σχεδὸν ὄλ' ἐκεῖα τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντ' ἀπ' αὐτούς.

Ὅμοιαι τινες παραβάσεις τοῦ κανόνος εὐρίσκονται καὶ ἐν τῇ κωμικῇ ποιήσει τῶν Γερμανῶν, πρὸς ἐπίτασιν τοῦ γελοίου πεποιημένοι, ὡς π. χ.

Hans Sax war ein Schuh-
macher und Poët dazu.

Ἐσαύτως :

So wusste sich auch in seinem grössten
Ungelücke Hieronymus zutrösten
und war froh, dass er mit hei-
ler Haut den Bauern entgangen sei.

μὲν εἰς τὸ προηγούμενον κῶλον, ἐν μέρει δ' εἰς τὸ ἀκόλουθον¹. Καλεῖται δ' ἡ τοιαύτη συνένωσις δύο κῶλων *λεκτική συνάφεια*.

Ὁμοία λεκτική συνάφεια εὐρίσκεται σπανίως καὶ μεταξὺ περιόδων ἐν τῷ ἐλεγειακῷ διστίχῳ, ἐπειδὴ τοῦτο ἀπαρτίζει σύστημα, ὥστε αἱ περίοδοι αὐτοῦ λογίζονται ὡς κῶλα· ὡς ἐν τῷ ἐξῆς ἐπιγράμματι τοῦ Σιμωνίδου :

ἦ μέγ' Ἀθηναίοισι φόως γένηε', ἦνίκ' Ἀριστο-
γείτων Ἴππαρχον κτεῖνε καὶ Ἀρμόδιος.

Προσέτι δ' εὐρίσκεται ἐν ὑστερωτέροις χρόνοις ἐν τῷ ἐλεγειακῷ διστίχῳ ἐνίοτε καὶ ἐπισυναλοιφή, ἥτοι ἔκθλιψις φωνήεντος μεταξὺ τοῦ πρώτου στίχου καὶ τοῦ δευτέρου, ὡς ἐν τῷ ἐξῆς ἐπιγράμματι τοῦ Καλλιμάχου :

ἦμισυ μοι ψυχῆς ἔτι τὸ πνέον, ἦμισυ δ' οὐκ οἶδ'
εἶτ' Ἔρος εἶτ' Αἴδης ἤρπασεν ἐκ μερόπων.

Συνηθέστερον ἢ ἐν τῷ ἐλεγειακῷ διστίχῳ ἀπαντᾷ ἡ ἐπισυναλοιφή ἐν τῷ ἰαμβικῷ τριμέτρῳ τοῦ δράματος, ἀλλὰ μόνον ἐν τισι τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους καὶ παρ' Ἀριστοφάνει², ἐπειδὴ τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι παντὸς ἄλλου συγγενέστερον πρὸς τὸν κοινὸν πεζὸν λόγον, ἢ δ' ἐπισυναλοιφή ἐπαυξάνει τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα, ὡς ἐν Σοφοκλέους Ἡλέκτρᾳ, στίχῳ 1017 :

ἤδη σ' ἀπορρίψουσιν ἀπηγγελλόμην.

Λεκτικῆς δ' ὅμως συναφείας παράδειγμα δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ τριμέτρῳ, εἰμὴ μόνον ἀπαξ ἐν ἀποσπασματι τοῦ κωμικοῦ Εὐπόλιδος, ἐπιδιώξαντος ἐπαύξησιν τῆς ἀστειότητος :

ἀλλ' οὐχὶ δυνατόν ἐστιν· οὐ γὰρ ἀλλὰ προ-
βούλευμα βαστάζουσι τῆς πόλεως μέγα.

Ἄλλως ὅμως πᾶσα περίοδος περατοῦται εἰς τελείαν λέξιν, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ καὶ λεξειδίᾳ τινὰ ἐπιτασσόμενα εἰς ἄλλας λέξεις, οἷα τὰ μόρια μὲν, δέ, γάρ, καὶ τὰ ἐγκλιτικά, οἷα τὰ : πέρ, τέ, τοί, γέ, κέ, ποί, πού, μοί, σοί, φαίνονται ἀδιασπᾶστος συνημμένα μετὰ τῆς προηγουμένης λέξεως, δὲν χωρίζονται οὐδὲ ταῦτα ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς προηγουμένης περιόδου, ἵνα τεθῶσιν ἐν ἀρχῇ τῆς ἀκολουθου. ³

¹ Πρβλ. Σοφοκλ. Φιλ. στιχ. 687 : πῶς ποτε πῶς ποτ' ἀμφιπλά-
κτων ῥοθίων μόνος κλύων,
πῶς ἄρα πανδάκρυτον οὐ-
τω βιοτὰν κατέσχευ.

² Ὡς ἐν Οἰδίᾳ. Τυράννῳ, Ἡλέκτρᾳ, Οἰδίᾳ. ἐπὶ Κολωνῶ καὶ Ἀντιγόνη. Ὡσαύτως καὶ Ἀριστοφ. ἐν Ὅρν. στιχ. 1716, Βατρ. στιχ. 298, Ἐκκλ. στιχ. 351.

³ Μόνον ἀπαξ παρὰ Πινδάρῳ, ἐν Νεμ. Δ' 64, ἀπαντᾷ τὸ μόριον τέ κεχωρισμέ-

Πρὸς τούτοις τὸ τέλος πάσης περιόδου συμπίπτει συνήθως πρὸς τὸ τέλος συντακτικῆς προτάσεως ἢ περιόδου ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὸ τέλος φράσεως, περιεχοῦσης νόημα ὁπωσοῦν ἄριτον. Διὰ τοῦτο οὐδὲ στίξεις, ἀποχωρίζουσα συντακτικὴν πρότασιν ἀπὸ τῶν προηγουμένων λέξεων, τίθεται ἐντὸς τῶν δύο τελευταίων ποδῶν τῆς περιόδου. Εὐρίσκονται δ' ὅμως καὶ ἱκαναὶ παραβάσεις τοῦ κανόνος τούτου. καθ' ἃς τὸ νόημα, διακοπτόμενον ἐν τέλει περιόδου τινός, συμπληροῦται ἐν τῇ ἀκολουθῶν περιόδῳ, δύναται δὲ προσέτι καὶ νὰ ὑπάρχη στίξεις ἐντὸς τῶν δύο τελευταίων ποδῶν. Τοιαῦται διακοπαὶ τοῦ νοήματος ἀπαντῶσιν ἰδίᾳ ἐν τοῖς ἰαμβικοῖς τριμέτροις τοῦ δράματος καὶ ἐν ταῖς περιόδοις τῆς μελικῆς ποιήσεως, σπανιώτερον δ' ἐν τῷ δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ καὶ ἐν σπανιώτερον μεταξὺ στροφῶν τῆς μελικῆς ποιήσεως, ὡς ἐν Πινδάρου Ἴσθμ. Ζ' 12, Νεμ. Δ' 41 καὶ 81.

Παραδείγματα :

Σοφ. Οἶδ. Τ. στιχ. 332 : ἐγὼ οὐτ' ἑμαυτὸν οὔτε σ' ἀλγυνῶ. τί ταῦτ'
ἄλλως ἐλέγχεις : οὐ γὰρ ἂν πύθοιό μου.

Αὐτόθι στιχ. 297 : ἄλλ' οὐξελέγξων αὐτὸν ἔστιν· οἶδε γὰρ
τὸν θεῖον ἤδη μάντιν ὧδ' ἄγουσιν, ᾧ
τάληθές ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνῳ.

Πινδάρ. Ὀλ. Α, 1 : ἄριστον μὲν ὕδωρ, ὃ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ
ἅτε διαπρέπει.

Σοφ. Οἶδ. Τ. στιχ. 151 : ὦ Διὸς ἀδυεπὲς φάτι, τίς ποτε τᾶς πολυχρύσου
Πυθῶνος ἀγλαὰς ἔβας
Θήβας ; ἐκτέταμαι φοβερὰν φρένα δείματι πάλλων.

Ὀμ. Ὀδυσ. α, στ. 1 : ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν.

Αὐτόθι θ, στιχ. 461 : χαῖρε ξεῖν', ἵνα καί ποτ' ἰὼν ἐν πατρίδι γαίῃ
μνήσῃ ἐμεῦ, ὅτι μοι πρότῃ ζωάγρι' ὀφέλλεις.

Ἡ τοιαύτη συνέχεια τοῦ νοήματος ἐν δύο περιόδοις λέγεται ἀλληλουχία, εἶδος δ' αὐτῆς εἶναι καὶ ἡ ἐπισυναλοιφή¹. Αἱ δὲ περίοδοι, αἱ ἐμπε-

νον ἀπὸ τῆς ἐν τέλει τῆς περιόδου λέξεως, εἰς ἣν ἀνήκει· ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο θεωρεῖται ἐφθαρμένον, τὸ δ' ἐν αὐτῷ τὸ διορθοῦται εἰς καί. Ἰδε τὴν ἐκδοσιν τοῦ Schröder.

¹ Ἰδε Ἰωσήφ Ῥακενδύτην ἐν Walz, Rhet. Gr. 3 σελ. 560 : ἐκκρημεῖς καὶ ἀλληλουχοῦμένους στίχους. Τὰς δὲ διακοπὰς τοῦ νοήματος κατακρίνει ὁ Ἀριστοτέλης παρατηρῶν, ὅτι δύναται ἐνίοτε νὰ προκαλέσῃ καὶ παρανοήσεις· Ῥητορ. Γ' 1409, β : «δεῖ δὲ τὴν περίοδον καὶ τῇ διανοίᾳ τετελειῶσθαι καὶ μὴ διακόπτεσθαι, ὡς περ τὰ Σοφοκλέους ἰαμβεῖα : Καλυδὼν μὲν ἦδε γαῖα, Πελοπίας χθονός· τοῦναντίον γάρ ἐστιν ὑπολαβεῖν τῷ διαιρεῖσθαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ εἰρημένου τὴν Καλυδῶνα εἶναι

ριέχουσαι πλήρες νόημα, λέγονται ἀπηρτισμένοι, ὡς ἐν Ἰλιάδος Η, στιχ. 1 :
 ὡς εἰπὼν πυλέων ἐξέσσυτο φαίδιμος Ἔκτωρ.

Πᾶσα περίοδος εἴτε ἀπηρτισμένη, εἴτε συνεχομένη πρὸς τὰ ἐπόμενα διὰ λεκτικῆς συναφείας, χωρίζεται ἀπὸ τῶν ἐπομένων διὰ μικρᾶς τινος, ἀόριστον μέγεθος ἐχούσης, διακοπῆς τῆς φωνῆς, ὥστε ὁ ῥυθμὸς δὲν ἔχει συνέχειαν. Διὰ τοῦτο ἡ τελευταία συλλαβὴ τῆς περιόδου εἶναι διάφορος δηλαδή δύναται νὰ εἶναι βραχεῖα ἀντὶ μακρᾶς καὶ τᾶνάπαλιν μακρὰ ἀντὶ βραχείας, διότι ἡ ἐπακολουθοῦσα διακοπὴ τῆς φωνῆς ἐπιφέρει ἐξίσωσιν τοῦ χρόνου τῆς τε βραχείας καὶ τῆς μακρᾶς¹. Ὡσαύτως δ' ἐπιτρέπεται ἐν τέλει περιόδου νὰ ὑπάρχη καὶ χασμωδία, δηλαδή νὰ λήγῃ περίοδος τις εἰς φωνήεν, ἐν ᾧ ἡ ἐπομένη ἄρχεται ἀπὸ φωνήεντος, ἂν καὶ ἡ σύμπτωσις φωνήεντος, ἐν τέλει λέξεως εὐρισκομένου, πρὸς ἄλλο φωνήεν ἐπακολουθοῦν, ἀποτελεῖ πρόσκομμα τῆς ἀπαγγελίας καὶ ἀπεφεύγεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐν τῷ συνεχεῖ λόγῳ, ὄχι μόνον τῷ ἑμμέτρῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ πεζῷ.²

τῆς Πελοποννήσου». Ὁ κατακρινόμενος στίχος ἐλήφθη ἐκ τοῦ Μελεάγρου τοῦ Εὐριπίδου, ἔχει δὲ μετὰ τοῦ ἀκολουθοῦστος στίχου οὕτω·

*Καλυδῶν μὲν ἴδε γαῖα, Πελοπίας χθονὸς
 ἐν ἀντιπύρροις πεδὶ' ἔχουσ' εὐδαίμονα.*

Ἐννοεῖται δ' ὁμοίως, ὅτι τὸ νόημα, τῶν ἐχουσῶν λεκτικὴν συνάφειαν περιόδων, δὲν διαστρέφεται, ὅταν προφέρωνται ἐντέχνως.

¹ Οὕτως ἐν ἀμφοτέροις τοῖς στίχοις ἐπιγράμματος τοῦ Σιμωνίδου καὶ ἀποσπάσματος τοῦ Εὐπόλιδος ἡ τελευταία συλλαβὴ εἶναι βραχεῖα ἀντὶ μακρᾶς. Ἐν τῇ λεκτικῇ συναφείᾳ τῶν διστίχων τούτων πιθανῶς ἀντὶ διακοπῆς τῆς φωνῆς ἐγένετο παράτασις αὐτῆς, ὥστε νὰ μὴ διχοτομῶνται αἱ λέξεις.

² Ἡ σύμπτωσις δύο φωνηέντων ἀποτελεῖ πρόσκομμα τῆς ἀπαγγελίας, διότι τὰ φωνήεντα προφέρονται μόνον διὰ κραδασμοῦ τῶν ἐν τῇ λάρυγγι φωνητικῶν χορδῶν, ὥστε ὅταν συμπίπτωσι δύο φωνήεντα, ταῦτα τότε μόνον δύναται νὰ διακριθῶσιν εὐκρινῶς ἀπ' ἀλλήλων, ὡς ἀνήκοντα εἰς δύο συλλαβὰς ἢ εἰς δύο λέξεις, ὅταν καταπαύσῃ ἡ ἐκφώνησις τοῦ πρώτου, ἀρχίσῃ δ' ἡ ἐκφώνησις τοῦ δευτέρου διὰ νέας ἐκπνοῆς· εἰδεμὴ συγγέονται ἀμφοτέρω εἰς μίαν συλλαβὴν, ἐπερχομένης συναλοιφῆς, ἢτοι ἐκθλίψεως ἢ ἀφαιρέσεως ἢ κράσεως ἢ συναιρέσεως ἢ ὑφαιρέσεως. Ὅταν δὲ μετὰ φωνήεν ἀκολουθῇ σύμφωνον, τότε, ἐπειδὴ τὰ σύμφωνα προφέρονται δι' ἐμφράξεως τοῦ ῥεύματος τῆς ἐκπνοῆς ἐξωτέρω τῶν φωνητικῶν χορδῶν, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ διακοπῇ ἡ ἐκπνοή, ἵνα ἀπαγγελθῇ τὸ σύμφωνον. Ὅθεν ὅταν μὲν μετὰ φωνήεν ἀκολουθῇ σύμφωνον, ἡ ἀπαγγελία αὐτῶν διὰ τῆς αὐτῆς ἐκπνοῆς γινομένη εἶναι εὐκολωτέρα καὶ ταχύτερα, ὅταν δὲ συμπίπτωσι δύο φωνήεντα, ἡ ἀπαγγελία αὐτῶν, ἕνεκα τῆς διακοπῆς τῆς ἐκπνοῆς, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ταχεῖα καὶ εὐκολος. Διὰ τοῦτο ἡ χασμωδία εἶναι ἀδιάφορος μόνον παρὰ τοῖς ἀρχαιοτέροις πεζογράφοις, οἵτινες προώριζον τὰ ἔργα αὐτῶν μόνον πρὸς ἀνάγνωσιν, ὡς ὁ Θουκυδίδης, ἢ ἐπιτηδεύουσιν ἀφέλειαν, ὡς ὁ Λυσίας, ἢ δὲν ἔχουσιν εἰς εἰς ἱκανῶς ἀνεπτυγμένην τὴν κατασκευὴν τῶν περιόδων, ὡς ὁ Γοργίας κα

Ἐντὸς δ' ὅμως τῆς περιόδου, πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων, δὲν εἶναι δεκτὴ οὔτε ἀδιάφορος συλλαβή, οὔτε χασμωδία, οὔτ' ἐντὸς ἐκάστου κώλου, οὔτε μεταξὺ κώλων, κχωρισμένας ἔχόντων τὰς λέξεις.

Χωρίζονται δὲ τὰ κῶλα συνήθως μὲν διὰ τῆς λήξεως λέξεως ἐν τέλει ἐκάστου αὐτῶν, ὡς προελέχθη ἤδη· ὁ δὲ τοιοῦτος χωρισμὸς λέγεται *διαίρεσις*. Ἐν τισιν ὅμως μέτροις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μονοτόνου ἐπαναλήψεως πολλῶν ἴσων κώλων δὲν ὑπάρχει διαίρεσις, ἀλλὰ λήγει λέξις ἐντὸς ἐνὸς τῶν κατὰ τὸ μέσον τοῦ στίχου ποδῶν, ὥστε τὰ κῶλα δὲν ἔχουσι πάντοτε τὸ αὐτὸ μέγεθος, ἢ δὲ σύνθεσις τῶν στίχων φαίνεται ποικιλωτέρα. Ἡ τοιαύτη, πρὸς χωρισμὸν τῶν κώλων χρησιμεύουσα, λήξις λέξεως ἐντὸς ποδός τινος λέγεται *τομή*. Ἐν τῇ διαίρεσει δ' ὅμως καὶ τῇ τομῇ δὲν παρεμβάλλεται διακοπὴ τῆς φωνῆς, ἀλλὰ μόνον μεταλλάσσεται ἢ ἀπαγγελία καὶ διὰ τοῦτο, οὐ μόνον δὲν ἐπιτρέπεται συνήθως ἀδιάφορος συλλαβὴ ἢ χασμωδία ἐν τῇ διαίρεσει ἢ τῇ τομῇ, ἀλλὰ καὶ ἐκθλιψις φωνήεντος δύναται νὰ γίνῃ αὐτόθι. Π. χ. :

Ἰλιάδος Α, στιχ. 2 : οὐλομένην ἢ μυοί' | Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν

Ἰλιάδος Α, στιχ. 27 : ἢ νῦν δηθύνοντ' | ἢ ὕστερον αὔτις ἰόντα.

Σοφ. Οἰδ. Τ., στιχ. 47 : ἴθ', εὐλαβήθηθ'. | ὡς σε νῦν μὲν ἴδε γῆ.

Ἡ ἐν τέλει τῶν περιόδων συγκεχωρημένη ἐλευθερία τῆς χασμωδίας καὶ τῆς θέσεως ἀδιαφόρου συλλαβῆς εἶναι σπουδαιότατον τεκμήριον πρὸς διάκρισιν τῶν ἐν ταῖς στροφαῖς τῶν μελικῶν ποιημάτων ἐμπεριεχομένων περιόδων, αἵτινες ἄνευ τούτου δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῶσι μετὰ βεβαιότητος ἀπὸ τῶν λοιπῶν μερῶν ἐκάστης στροφῆς.

Ὅταν ἐν τινι ποιήματι κῶλόν τι, μὴ συνημμένον μετ' ἄλλου εἰς περίοδον, ἐναναλαμβάνηται τὸ αὐτὸ πολλάκις εἰς ἀόριστον ἀριθμὸν, τότε τὸ κῶλον τοῦτο, καθ' ὃ ἰσοδυναμοῦν πρὸς στίχον, δύναται νὰ ἔχη καὶ αὐτὸ ἐν τέλει χασμωδίαν καὶ συλλαβὴν ἀδιάφορον. Τὰ οὕτω δὲ ἀντὶ στίχων τεθειμένα κῶλα λέγονται προσέτι καὶ *σίχοι*.

Γ'.—Περὶ ἤθους τοῦ ῥυθμοῦ καὶ ῥυθμικῆς ἀπαγγελίας.

Τὰ ὑπὸ τοῦ ῥυθμοῦ καὶ τῆς ποιήσεως διεγειρόμενα ψυχικὰ συναισθήματα ὑφίστανται κατὰ τὴν πορείαν αὐτῶν διακυμάνσεις ὁμοιοειδεῖς πρὸς

ὁ Ἀντιφῶν· οἱ ῥήτορες ὅμως, οἱ προορίζοντες τοὺς λόγους αὐτῶν πρὸς ἔντεχνον ἀπαγγελίαν, ὡς ὁ Ἰσοκράτης καὶ ὁ Δημοσθένης, ἀποφεύγουσι τὴν χασμωδίαν ἐπιμελῶς, ὡς καὶ οἱ ποιηταί, ὧν τὰ ποιήματα ἐμελλον νὰ ᾄδωνται ἢ νὰ ῥαψωδῶνται. Ὁ Ἰσοκράτης ἐδίδαξε προσέτι καὶ θεωρητικῶς ἐν τῇ Τέχνῃ αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῇ λέξει δεῖ τὰ φωνήεντα μὴ συμπίπτειν· χῶλόν γὰρ τὸ τοιόνδε, ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλοι ῥητοροδιδάσκαλοι ἔπειτα.

τὴν κίνησιν τοῦ ῥυθμοῦ, ὅτε μὲν ἐντεινόμενα, ὅτε δὲ χαλαρούμενα ποιη-
λοτρόπως, ἀλλὰ πάντοτε τείνονται νὰ συμφωνῶσι πρὸς τοὺς ποδικοὺς
χρόνους τοῦ ῥυθμοῦ. Ἐνεκα τῆς τοιαύτης τάσεως τῶν συναισθημάτων ὁ
ποιητὴς συντάττων τὸ ποίημα ἐκλέγει πάντοτε ῥυθμόν, ὅσον τὸ δυνατὸν
συμφωνότατον πρὸς τὴν πορείαν τῶν κατεχόντων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ συναι-
σθημάτων, καὶ ἀντιστρόφως πᾶν εἶδος ῥυθμικῆς κινήσεως, ὅταν προσπέσῃ
εἰς τὴν αἴσθησίν τινος, ὑποβοηθεῖ τὴν παρ' αὐτῷ ἀνάπτυξιν συναισθη-
μάτων συμφώνων πρὸς ταύτην. Ἡ τοιαύτη συμφωνία ἐκάστον εἶδους ῥυ-
θμοῦ πρὸς ἴδιόν τινα χαρακτηῖρα ψυχικῶν συναισθημάτων λέγεται ἦθος
τοῦ ῥυθμοῦ.

Προέρχεται δὲ τὸ ἦθος ἐκάστον εἶδους ῥυθμοῦ κυρίως μὲν ἐκ τοῦ μεγέ-
θους, τοῦ γένους καὶ τοῦ εἶδους τῶν ἀπαριζόντων αὐτὸν ποδῶν, ἔπειτα
δ' ἐκ τῶν ποδικῶν σχημάτων, τοῦ μεγέθους καὶ τῆς συνθέσεως τῶν κώλων
καὶ τῶν περιόδων, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐκ τῆς ἀγωγῆς, ὥστε καὶ τὰ ἐξ ὁμοίων
ποδῶν συντεθειμένα μέτρα δὲν ἔχουσι πάντοτε τὸ αὐτὸ ἦθος, ἀλλὰ δύναν-
ται νὰ ἔχωσιν ὡς πρὸς τοῦτο ἀξιολόγους παραλλαγάς.

Ἐν γένει δ' εἶπεῖν, οἱ μὲν ἀπὸ τῆς θέσεως ἀρχόμενοι ῥυθμοί, ὡς ὁ
δακτυλικὸς καὶ ὁ τροχαϊκός, ἔχουσιν ἦθος ἡρεμον καὶ σταθερόν, συμφω-
νοῦντες πρὸς τὴν πορείαν συναισθημάτων, ἐδραίως κατεχόντων τὴν ψυχὴν
καὶ μὴ ἐπιτεινομένων ἐφεξῆς, οἱ δ' ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς θέσεως, ὡς ὁ ἀνα-
παιστικὸς καὶ ὁ λαμβικὸς ἀντιθέτως ἔχουσιν ἦθος ἐξεγερτικὸν συμφωνοῦντες
πρὸς συναισθήματα βαίνοντα πρὸς ἐπίτασιν. Καὶ οἱ μὲν τετράσημοι ῥυ-
θμοί, ἦτοι ὁ δακτυλικὸς καὶ ὁ ἀναπαιστικὸς συμφωνοῦσι πρὸς συναισθή-
ματα ἰσχυρά, δι' ὃ ὁ μὲν δακτυλικὸς ἀρμόζει εἰς ποιήματα ἐκφράζοντα
νοήματα καὶ φρονήματα ἔμπεδα καὶ σπουδαῖα, ὁ δ' ἀναπαιστικὸς εἰς
ποιήματα ἐκφράζοντα γενναίας ὁρμᾶς ἢ ἰσχυρὰς συγκινήσεις. Οἱ δὲ τρί-
σημοι ῥυθμοὶ συμφωνοῦσι πρὸς συναισθήματα μετριώτερα, οἷα γεννῶνται
ἐξ αὐτοσχεδίων σκέψεων καὶ παρατηρήσεων ἢ ἐξ ἀπροβουλεύτων κρίσεων
καὶ ἐπικρίσεων. Οἱ δ' ἐξάσημοι ῥυθμοί, ἦτοι οἱ ἰωνικοί, καθ' ὃ εἰς τὸ αὐτό,
ἦτοι τὸ διπλάσιον ῥυθμικὸν γένος ἀνήκοντες μετὰ τῶν τρισήμων, ἔχουσιν
ὁμοιον ἦθος μετ' αὐτῶν, ἀλλ' ἔτι μετριώτερον, ἔνεκα τῆς ἐκ τοῦ μεγάλου
μεγέθους τῶν ποδῶν προερχομένης χαλαρότητος τῆς ῥυθμικῆς συναφείας,
δι' ὃ ἀρμόζουσιν εἰς ἐκφρασιν στασίμου πάθους καὶ ῥεμβασμοῦ. Διὰ τοῦτο
καὶ αὐτὸ τό, ἔν τισιν, ἐν τοιοῦτῳ ῥυθμῷ συντεθειμένοις, ποιήμασι μεταγε-
νεστέρων χρόνων, ἦτοι τοῖς ἰωνικοῖς λόγοις, περιεχόμενον σκῶμμα δὲν
ἐκφράζεται ὡς λαιδορία ἢ γλενὴ, ὅπως ἐν τοῖς ἀμβοῖς, ἀλλ' ὡς οἶκτος
καὶ νουθεσία. Ὁ δὲ πεντάσημος ῥυθμός, ἦτοι ὁ παιωνικός, καθ' ὃ ἔχων
τὰ ποδικὰ σημεῖα ἄνισα μὲν, ἀλλ' ὄχι πολὺ διαφέροντα ἀλλήλων κατὰ τὸ
μέγεθος, καὶ βαινόμενος κατὰ μονοποδίαν, ἔχει τὸ ἦθος ζωηρότερον τῶν τε

κατὰ διποδίαν βαινομένων καὶ ἐπομένως μεγαλύτερον μέγεθος ἐχόντων τρισήμων καὶ τῶν εἰς τὸ ἴσον ῥυθμικὸν γένος ἀνηκόντων τετρασήμων, ὅστε ἀρμόζει εἰς ποιήματα ἐκφράζοντα αὐτόματον διέγερσιν τῆς ψυχῆς ¹.

Οἱ γενικοὶ οὗτοι χαρακτηῆρες τοῦ ἦθους τῶν διαφόρων ῥυθμῶν ἐκδηλοῦνται ἐκάστοτε κατὰ διαφοροὺς διαβαθμίσεις ἀναλόγως πρὸς τὸ σχῆμα τῶν ποδῶν, τὸ μέγεθος καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν κώλων καὶ τῶν περιόδων καὶ προσέτι πρὸς τὴν ἀγωγὴν. Οὕτως ἢ μὲν συναίρεσις βραχειῶν συλλαβῶν εἰς μακρὰς καὶ ἢ χρῆσις ἀλόγων χρόνων ἀντὶ ῥητῶν προσδίδει εἰς τὰ μέτρα μεγαλύτεραν ἡρεμίαν, τοῦναντίον δ' ἢ λύσις τῶν μακρῶν συλ-

¹ Ὅτι τὰς τοιαύτας ιδιότητες τοῦ ἦθους δὲν προσέλαβον οἱ ῥυθμοὶ κατὰ συγκυρίαν, ἐπειδὴ εἰς τοιοῦτου εἶδους ποιήματα μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς οἱ ἀρχαῖοι, ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς οἱ ῥυθμοὶ ἔχουσι ἕκαστος ἴδιον ἦθος, ἀπεδείχθη ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς Μετρικῆς διαφορῶν ἐθνῶν, ἐξ ἧς ἐφάνη, ὅτι ὁ αὐτὸς ῥυθμὸς ἔχει τὸ αὐτὸ ἦθος ἐν τῇ ποιήσει διαφορῶν ἐθνῶν, ὅπως ἀνεπηρεάστων ἀπ' ἀλλήλων, ὡς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑβραίων ἐπεβεβαιώθη δὲ τοῦτο καὶ διὰ ψυχολογικῶν πειραμάτων καὶ παρατηρήσεων. Τὴν ἐκ τῆς μεταπτώσεως τῶν συναισθημάτων προκαλουμένην μεταβολὴν τοῦ ῥυθμοῦ καταδεικνύει ὁ Wundt διὰ προσηκόντων παραδειγμάτων ἐκ τῆς νεωτέρας γερμανικῆς ποιήσεως, ἐν Grundzüge der physiologischen Psychologie, 3, σελ. 167 ἐξ. ἐκδόσεως 5. Ὡσαύτως δὲ δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ αὐτὴν καὶ ἐν τῷ γνωστῷ ἐκκλησιαστικῷ ᾄσματι τῆς νεκρωσίου ἀκολουθίας :

Πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα,
ὅσα οὐχ' ὑπάρχει μετὰ θάνατον·
οὐ παραμένει ὁ πλοῦτος,
οὐ συνοδεύει ἡ δόξα·
ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος,
ταῦτα πάντα ἐξηφάνισεν.
Δι' ὃ Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ βοήσωμεν·
Κύριε,
τῶν αἰωνίων σου ἀγαθῶν ἀξιώσον
τὸν μεταστάντα ἐξ ἡμῶν,
ἀναπαύων αὐτὸν
ἐν τῇ ἀγήρῳ μακαριότητι.

Ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ πάντα τὰ κῶλα, ἐν οἷς κηρύττεται οἷονεὶ πανηγυρικῶς ἡ ματαιότης τῶν ἀνθρώπινων, ἔχουσι ῥυθμὸν ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς θέσεως, ὡσούτως δὲ καὶ ἡ ἀναφώνησις : *Κύριε, ἀλλ' ἐν τῷ : ἐπελθὼν γὰρ ὁ θάνατος, ἐν ᾧ παρίσταται ἡ βιαία ἐφοδος τοῦ θανάτου, ὁ ῥυθμὸς μεταβαλλόμενος ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἄρσεως, μεθ' ὃ μεταβάλλεται πάλιν ἐν τῷ ἀκολουθῶ κώλῳ : ταῦτα πάντα ἐξηφάνισται. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ : Δι' ὃ καὶ ἔπειτα, ἐνθα ὑπάρχει παρόρμησις καὶ ἐντονος ἰκεσία, ἔχουσι τὸν ῥυθμὸν ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ἄρσεως. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ὁ μάλιστα ἐκτενῶς πραγματευόμενος περὶ τοῦ ἦθους τῶν ῥυθμῶν εἶναι ὁ Ἀριστείδης Κοϊντιλιανός, σελ. 97—100 (Meib.)*

λαβῶν καθιστᾷ αὐτὰ ζωηρότερα ἢ ἀτακτότερα. Ὅθεν τὸ αὐτὸ δακτυλικὸν ἢ ἀναπαιστικὸν μέτρον φαίνεται σοβαρώτερον μὲν, ἔὰν ἔχη πολλοὺς σπονδαίους, ζωηρότερον δ' ἔὰν ἔχη πολλοὺς τρισυλλάβους πόδας· καὶ τὸ αὐτὸ ἰαμβικὸν μέτρον καθίσταται ἡρεσιώτερον μὲν διὰ τῶν σπονδαίων, ταραχοδέστερον δὲ διὰ τῶν τριβράχων· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ παιωνικά μέτρα γίνονται σοβαρώτερα μὲν, ὅταν οἱ πόδες ἔχωσι τὸ σχῆμα τοῦ κρητικῶ, ἀγέλεστερα δ' ὅταν ἔχωσι πολλοὺς παίονας. Ὡσαύτως ὅταν μὲν τὰ κῶλα εἶναι μεγάλα καὶ ἀπλᾶ καὶ συναπαρτίζωσι μεγάλας καὶ ἀπλᾶς περιόδους, ἁρμόζουσιν εἰς ἔκφρασιν σπουδαίων καὶ σεμνῶν νοημάτων, ὅταν δ' εἶναι βραχέα ἢ μεικτὰ ἐκ διαφόρων ποδῶν, ἐκφράζουσιν νοήματα κοινότερα καὶ συναισθήματα ταχέως διεγειρόμενα καὶ εὐμετάβλητα ἢ σφοδρὰ καὶ ταραχώδη. Ἀναλόγους διαφορὰς προκαλεῖ καὶ πᾶσα διαφορὰ τῆς ἀγωγῆς, δηλαδή ἔὰν αἴτη εἶναι βραδυτέρα ἢ γοργοτέρα.

Ἐν σφοδρᾷ διεγέρσει καὶ συγκινήσει τῆς ψυχῆς, ὅτε ἀνακαλοῦνται ταχέως εἰς τὴν συνείδησιν πολλαὶ ποικίλαι παραστάσεις, αἵτινες ἕνεκα τούτου προκαλοῦσι συχνὰς μεταβολὰς τῶν συναισθημάτων, συμβαίνει ὁμοίως καὶ μεταβολὴ τοῦ ῥυθμοῦ εἰς ἄλλο ῥυθμικὸν γένος ἢ εἰς ἄλλο εἶδος, ὥστε ὁ ῥυθμὸς συμφωνεῖ πρὸς τὸ ἐκάστοτε ἐπικρατοῦν συναισθημα. Συμβαίνει δὲ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ μελικῇ ποιήσει, ἐπειδὴ ἐν ταύτῃ ἡ προσοχὴ τοῦ ποιητοῦ δὲν εἶναι ἐστραμμένη σταθερῶς πρὸς τινὰ ἄλλοτριάν πρὸς αὐτὸν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον πρὸς τὰ ἴδια συναισθήματα, ἅτινα διεγείρουσιν ἀλληλοδιαδόχως αἱ εἰς τὴν συνείδησιν αὐτοῦ συρρέουσαι παραστάσεις.

Ἐκ δὲ τῶν ἀνερχομένων εἰς τὴν συνείδησιν παραστάσεων μόνον μέρος τι δύναται νὰ νοηθῇ σαφῶς, ὥστε καὶ νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τοῦ λόγου· ἕτερον δὲ μέρος αὐτῶν διατελεῖ ἀμυδρὸν καὶ ἀόριστον, καθ' ὃ ὑπερνικώμενον ὑπ' ἄλλων παραστάσεων ἐπικρατεστέρων. Ἐνεκα δὲ τούτου ὁ ῥυθμὸς τῆς ποιήσεως, καθ' ὃ συνημιμένος πρὸς τὰς λέξεις, δὲν δύναται νὰ συμφωνῇ, εἰμὴ μόνον πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν σαφῶν καὶ διὰ τοῦ λόγου ἐκφραζομένων παραστάσεων διεγειρόμενα συναισθήματα, ὥστε οὐδὲν συναισθημα παράγεται ἐκ τῶν ἀσαφῶν παραστάσεων. Ὅταν ὅμως εἰς τὸν ῥυθμὸν προστεθῇ καὶ τὸ μέλος, τότε ἐπειδὴ τοῦτο ἔχει πολὺ μεγαλυτέραν ποικιλίαν καὶ ἐπομένως δύναται νὰ συμφωνῇ πρὸς πλείονας παραλλαγὰς συναισθημάτων, διεγείρονται δι' αὐτοῦ καὶ συναισθήματα ἐκ τῶν ταυτοχρόνως ἐν τῇ συνειδήσει εὐρισκομένων ἀμυδρῶν καὶ ἀορίστων παραστάσεων. Ὅθεν ἡ ποίησις, ὅταν μὲν ἔχη καὶ μέλος, δύναται νὰ διεγείρῃ τὸ ὅλον τῶν δυναμένων νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐν τῇ συνειδήσει συναισθημάτων καὶ ἐπομένως νὰ ἐπιδράσῃ εἰς μέγιστον βαθμὸν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀκούοντος αὐτήν, ὅταν δ' ἔχη μόνον ῥυθμὸν ἄνευ μέλους, τὰ ὑπ' αὐτῆς

διεγειρόμενα συναισθήματα είναι ὀλιγώτερα καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς μικροτέρα. Ἡ μουσικὴ ἄρα ἔχει ἰσχυροτέραν ἐκφραστικὴν δύναμιν ἢ ὁ λόγος. Ἐφ' ἑτέρου ἐπειδὴ ἡ ἄνευ μέλους ποίησις καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ πεζὸς λόγος διεγείρουσι συναισθήματα ὀλιγώτερα καὶ μετριώτερα, ταῦτα δὲν περισπῶσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἀκροωμένου καὶ ἐπομένως δὲν ἐπηρεάζουσι τὴν ἐνέργειαν τῆς νοήσεως, ἐν ᾧ τοῦναντίον ὅταν τὸ μέλος εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένον καὶ μάλιστα, ὅταν συνοδεύηται ὑπὸ ὁμοίως ἀνεπτυγμένης κρούσεως μουσικῶν ὄργάνων, τὰ ὑπ' αὐτῶν διεγειρόμενα συναισθήματα γίνονται τοσοῦτον σφοδρά, ὥστε παράγουσιν ἔκστασιν ἢ βακχείαν, ἥτις ἐπισκοτίζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὴν νόησιν καὶ τὴν κρίσιν. Διὰ τοῦτο ἡ ποίησις, ἡ περιέχουσα ἀφηγήσεις καὶ διδασκὰς, ἀπαιτούσας ἀνενόγητον προσοχὴν καὶ σκέψιν, ἔχει μέλος λιτὸν καὶ ἀπλοῦν ἢ ἀπαγγέλλεται ἄνευ μέλους, ἀντιστρόφως δ' ὅταν ἡ ποίησις ἔχη πολὺ μέλος καὶ συνήγησιν ὀργανικῆς μουσικῆς, ὁ ἀκροώμενος δὲν δύναται νὰ ἐπιστήσῃ πολὺ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὰ νοήματα τοῦ ποιήματος. Ὅθεν συμβαίνει πολλάκις μελικὰ τινα ποιήματα, ὡς οἱ ὑστερώτεροι τῶν ἀρχαίων διθυράμβων καὶ τὰ σημερινὰ μελοδράματα, καίπερ ἄλλως λίαν ἔντεχνα ὡς πρὸς τὴν μουσικὴν, νὰ ἔχωσι μεγάλην κενότητα νοημάτων. Διὰ τοῦτο ὡσαύτως καὶ ὅταν πρόκειται νὰ μεταδοθῶσι νοήματα πολλὰ καὶ δυσνόητα, ἀπαιτοῦντα ἔντασιν τῆς προσοχῆς καὶ ἀνενόγητον σκέψιν, τότε ἀντὶ τῆς ποιήσεως προτιμᾶται ὁ πεζὸς λόγος καὶ μάλιστα ὁ ἀφελέστερος καὶ ἀπλούστερος.

Ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ θυμοῦ, καθ' ὃν εἶναι συντεθειμένον ἕκαστον ποίημα, καὶ τοῦ παρεπομένου εἰς τὸν θυμὸν ἰδιάζοντος ἤθους, συνδυαζομένου μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ περιεχομένου τοῦ ποιήματος προκαλουμένων ποικίλων συναισθημάτων, δύναται τὸ ποίημα νὰ διακριθῇ καὶ δι' εἰδικωτέρου τινὸς χαρακτηριστικοῦ ἐπιθέτου, ὡς σοβαρὸν ἢ εὐτράπελον, μεγαληγόρον ἢ ταπεινόν, σκυθρωπὸν ἢ φαιδρὸν, ἐπιτετηδευμένον ἢ ἀφελές, σπουδαῖον ἢ ἀστεῖον, τραγικὸν ἢ κωμικὸν καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Πάσας τὰς διαφόρους παραλλαγὰς τοῦ ἤθους τοῦ τε θυμοῦ καὶ τοῦ μέλους περιελάμβανον οἱ ἀρχαῖοι μουσικοὶ εἰς τρεῖς γενικωτέρους χαρακτηῖρας, ἥτοι τὸ διασταλτικὸν ἤθος, τὸ συσταλτικὸν καὶ τὸ ἡσυχαστικόν. Καὶ διασταλτικὸν μὲν ἔλέγετο τὸ ἤθος τὸ ἐξεγεῖρον τὸν θυμὸν καὶ παριστῶν «μεγαλοπρέπειαν καὶ διάγραμμα ψυχῆς ἀνδρῶδες καὶ πράξεις ἡρωϊκὰς καὶ πάθη οἰκεῖα τούτοις, ἀνάγονται δ' εἰς τοῦτον τὸν χαρακτηῖρα συνήθως τὰ μελικὰ ἴσματα τῆς τραγωδίας. Συσταλτικὸν δὲ ἤθος ἔλέγετο τὸ προκαλοῦν κατάπτωσιν τοῦ θυμικοῦ, καὶ ἐπομένως ψυχικὴν ἀδυναμίαν, συγκίνησιν καὶ περιπάθειαν, δι' ὃ συνήθως ἀνάγονται εἰς τοῦτο τὸ ἤθος τὰ ἐρωτικὰ καὶ τὰ θρηνητικὰ μελικὰ ποιήματα. Τὸ δὲ ἡσυχαστικὸν προκαλεῖ

ψυχικὴν ἠρεμίαν καὶ γαλήνην, οἷαν ἐμφαίνουσιν οἱ ὕμνοι, οἱ παιῶνες, τὰ ἐγκώμια, τὰ συμβουλευτικὰ καὶ τὰ ὅμοια πρὸς ταῦτα.¹

¹ Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ποιήσει, ἣς ὁ ῥυθμὸς εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν ἐντατικὸν τόνον, ὃν ἔχουσιν αἱ λέξεις ἐν τῷ συνήθει λόγῳ, αἱ θέσεις τῶν ποδῶν εὐρίσκονται ἐπὶ τῶν τονουμένων συλλαβῶν, ὥστε ὅταν τὸ ποίημα ἀπαγγέλληται ἐρρυθμῶς, ἡ ἀπαγγελία αὐτοῦ δὲν διαφέρει τοῦ πεζοῦ λόγου εἰμὴ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι συχνάζει οἱ πόδες τέμνουσι τὰς λέξεις λήγοντες ἐν μέσῳ αὐτῶν ἢ χωρίζοντες ἀπ' ἀλλήλων λέξεις, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τόνον ἐκφερομένας καὶ ὅτι τὰ κῶλα τῶν στίχων δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ κῶλα τῶν λογικῶν περιόδων². Ὅταν ὅμως τὰ ποιήματα ᾄδονται, τότε ἐπειδὴ ἕνεκα τῆς μελωδίας αἱ ἄτονοι συλλαβαὶ ἐκφέρονται μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως πρὸς τὰς τονουμένας, οὐχὶ σπανίως συμβαίνει νὰ μὴ συμφωνῇ ὁ ῥυθμὸς τοῦ μέλους πρὸς τὸν ἴδιον τόνον τῶν λέξεων, ὥστε ὁ τόνος οὗτος φαίνεται μετατιθέμενος ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ θέσεως, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς στίχοις δημοδῶν ἁσμάτων: ὅσα κάστρα κ' ἂν εἶδα κ' ἂν περπάτησα, ἐν ᾧ ὁ τόνος τῶν λέξεων: ὅσα κάστρα, φαίνεται μετατιθέμενος εἰς τὴν λήγουσαν, καὶ: γὰρ τὰ κοιμηθῶ, λίγον ἔπνο γὰρ πάρω, ἐν ᾧ τοῦ μὲν: κοιμηθῶ, ὁ τόνος φαίνεται μετατιθέμενος εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, τῶν δὲ λέξεων: λίγον ἔπνο, εἰς τὴν λήγουσαν.

² Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ δ' ὅμως ἑλληνικῇ ποιήσει, ἣς ὁ ῥυθμὸς συνεργῶνει πρὸς τὴν μακρότητα καὶ τὴν βραχύτητα τῶν συλλαβῶν, αἱ διαφοραὶ τῆς ἐρρυθμοῦ ἀπαγγελίας τῶν ποιημάτων ἀπὸ τοῦ ἀπλοῦ πεζοῦ λόγου ἦσαν ἀσυγκρίτως συχνότεραι καὶ σπουδαιότεραι, διότι οὐ μόνον οἱ πόδες ἔληγον ἐν μέσῳ τῶν λέξεων καὶ τὰ κῶλα τῶν μέτρων δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ τῶν λογικῶν περιόδων³, ἀλλὰ καὶ αἱ θέσεις τῶν ποδῶν εὐρίσκονται

¹ [Κλεονίδου] Εἰσαγ. ἄρμον. σελ. 206 (Jân). Ἄριστ. Κοϊντιλ. Περὶ μουσ. σελ. 30 καὶ 43 (Meib.). Βακχείου Εἰσαγ. § 54 (Jân).

² Ὡς λ. γ. ἐν τοῖς ἐξῆς στίχοις τοῦ Π. Σούτσου:

Τὸ φθινόπω | ρον σμι | κρύνει || καὶ δρο | σίξει τὰς ἡ | μέρας
καὶ παρ | θένοι μὲ τὰς πτέρνας || τῆς χι | ὄνος λευκο | τέρας
τῆς ὡς ἦλεκ | τρον εὐ | ὠδους || σταφυ | λῆς πα | τοῦν τὰς | ῥόγας.

καὶ ἐν τῷ εἰς τὴν Ἐλευθερίαν ὕμνῳ τοῦ Σολωμοῦ:

Σὲ γνωρίζ' ἄ | πό τὴν | κόψι
τοῦ спа | θιοῦ τὴν | τρομε | ρή,
σὲ γνωρίζ' ἄ | πό τὴν | ὄψι
ποῦ μὲ | βιά με | τρῶει τὴ γῆ.

³ Στίχοι, ἐν οἷς οὐδεὶς ποὺς λήγει ἐν μέσῳ λέξεως, εἶναι λίαν σπάνιοι, ὡς λ. γ. Ἰλιάδ. Α, στίχ. 214: ὕβριος εἶνεκα τῆςδε· σὺ δ' ἴσχεο, πείθεο δ' ἡμῖν.

Θέογν. 456: οὕτως ὥσπερ νῦν οὐδενὸς ἄξιος εἶ.

Ἄριστοφ. Βάτρ. στιχ. 755: καὶ δὸς κύσαι καυτὸς κύσον, καὶ μοι φράσον.

Οἱ στίχοι οὗτοι κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἡφαιστίου, ἐν σελ. 293, ἐλέγοντο ὑπόρ-

ὄλως ἀδιαφόρως εἶτ' ἐπὶ τονουμένων συλλαβῶν, εἶτ' ἐπὶ ἀτόνων, καὶ μάλιστα ἐνίοτε εὗρισκονται στίχοι, ἐν οἷς οὐδεμία θέσις ποδὸς κεῖται ἐπὶ τονουμένης συλλαβῆς, οἷον Σοφ. Αἷ., στ. 27: *ἐκ χειρὸς αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις.*

Ἐν δὲ τοῖς ἀδομένοις ποιήμασι τὸ μέλος προεκάλει ἔτι μεγαλυτέρας ἀσυμφωνίας τοῦ ῥυθμοῦ πρὸς τὸν τόνον, ὡς μαρτυρεῖ καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἐν τῷ Περὶ συνθ. ὄνομ. 11, παραθέτων καὶ παραδείγμα ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς παρόδου τοῦ Ὀρέστου τοῦ Εὐριπίδου ἐν στ. 140 καὶ ἐξῆς, ἐν ᾧ ἐξηγεῖ πάσας τὰς ἀσυμφωνίας τοῦ ῥυθμοῦ τοῦ μέλους πρὸς τὸν συνήθη τονισμὸν τῶν λέξεων ὧδε: «*Ἡ ὀργανικὴ τε καὶ ᾠδικὴ μουσα τὰς τε λέξεις τοῖς μέλεσιν ὑποτάττειν ἀξιοῖ καὶ οὐ τὰ μέλη ταῖς λέξεσιν, ὡς ἐξ ἄλλων τε πολλῶν δῆλον καὶ μάλιστα τῶν Εὐριπίδου μελῶν, ἃ πεποίηκε τὴν Ἥλέκτραν λέγουσαν ἐν Ὀρέστη πρὸς τὸν χορὸν:*

*σῖγα, σῖγα λευκὸν ἴχνος ἀρβύλης
τιθεῖτε, μὴ κτυπεῖτε
ἀποπρόβατ' ἐκεῖσ' ἀπόπροθι κοίτας.¹*

Ἐν γὰρ δὴ τούτοις τὸ: *σῖγα, σῖγα λευκόν*, ἐφ' ἐνὸς φθόγγου μελωδεῖται καίτοι τῶν τριῶν λέξεων ἐκάστη βαρείας τε τάσεις ἔχει καὶ ὀξείας. Καὶ τὸ *ἀρβύλης* ἐπὶ μέσῃ συλλαβῇ τὴν τρίτην ὁμότονον ἔχει, ἀμνηγάνου ὄντος ἐν ὀνομα δύο λαβεῖν ὀξείας. Καὶ τοῦ *τιθεῖτε* βαρύτερα μὲν ἢ πρώτη γίνεται, δύο δὲ μετ' αὐτὴν ὀξύτονοί τε καὶ ὁμόφωνοι. Τοῦ *κτυπεῖτε* ὁ περισπασμὸς ἠφάνισται μᾶ γὰρ αἱ δύο συλλαβαὶ λέγονται τάσει. Καὶ τὸ *ἀποπρόβατ'* οὐ λαμβάνει τὴν τῆς μέσης συλλαβῆς προσωδίαν ὀξεῖαν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τετάρτην συλλαβὴν καταβέβηκεν ἢ τάσις τῆς τρίτης». Ὅθεν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διονυσίου ἐν τοῖς στίχοις τούτοις, ὅτε ἤδοντο, συνέβαινον

ουθμοι, κατὰ δὲ τὸν Μάριον Οὐϊκτωρῖνον, ἐν σελ. 71 Keil, ἐθεωροῦντο ὡς οὐχὶ καλοί. Ὅμοίως ἀδόκιμοι θεωροῦνται οἱ τοιοῦτοι στίχοι καὶ ἐν τῇ νεωτέρῃ ποιήσει, Apel, Metrik 1 σελ. 348. Ὅτι δ' ἡ ἔρρυθμος ἀπαγγελία τῶν ποιημάτων διέφερε πολὺ (longe) τῆς πεζῆς, μαρτυρεῖ ὁ Κικέρων, Orat. 68, 198, φαίνεται δὲ καὶ ἐκ τῆς παρὰ Πλουτάρχῳ, Δημοσθ. 20, διηγήσεως, καθ' ἣν ὁ Φίλιππος μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐν Χαιρωνεῖα μάχης ἀπήγγελλεν ἐρρῦθμος, ὡς ἰαμβικὸν τετράμετρον στίχον, τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους προταθέντος ψηφίσματος «*πρὸς πόδα διαιωῶν καὶ ὑποκρούων*»: *Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς τάδ' εἶπεν.*

¹ Τὰ χειρόγραφα τοῦ Εὐριπίδου παρέχουσι τὸ χωρίον τοῦτο μετὰ τινῶν διαφορῶν γραφῶν, ὀρθοτέρων τῶν παρὰ Διονυσίῳ, ἀλλ' ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων γραφῶν δὲν ἀναιρεῖται ἡ ὀρθότης τῶν παρατηρήσεων τοῦ Διονυσίου. Ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι τοῦ Εὐριπίδου οἱ ἀνωτέρω στίχοι γράφονται οὕτω:

Χορὸς: *σῖγα, σῖγα, λεπτὸν ἴχνος ἀρβύλης
 τιθετε. μὴ κτυπεῖτ'*
Ἥλέκτρα: *ἀποπρό βάτ' ἐκεῖσ', ἀποπρό μοι κοίτας.*

αἱ ἑξῆς μεταβολαὶ τοῦ τονισμοῦ· αἱ λέξεις *σῖγα, σῖγα λευκὸν* ἐξεφέροντο καὶ αἱ τρεῖς ὡς παροξύτονου τὸ *ἀροβύλης*. ἔκτος τῆς ἐν τῇ παραληγοῦσῃ ὀξείας, ἐλάμβανε καὶ δεύτερον ὄξυν τόνον ἐν τῇ ληγοῦσῃ· τὸ *τιθεῖτε* ἐλάμβανε δύο ὄξεις τόνους, τὸν μὲν ἐν τῇ παραληγοῦσῃ, τὸν δὲ ἐν τῇ ληγοῦσῃ· τὸ *κτυπεῖτε* ἐγένετο παροξύτονον· τοῦ δὲ *ἀποπροβάτ* ὁ ὄξυς τόνος κατεβιβάζετο ἀπὸ τῆς τρίτης συλλαβῆς εἰς τὴν τετάρτην.

Ἡ σπουδαίως ἐπὶ τῶν ψυχικῶν συναισθημάτων ἐπιδρωσα ὁμοηχία τῶν ἐν τῷ λόγῳ παρακειμένων λέξεων, δι' ἧς καθίστανται αἰσθητότεραι αἱ συνώνυμοι ἢ ἀντίστοιχοι ἢ ἰσοδύναμοι ἐκφράσεις, ἐν ἄλλαις μὲν πολλαῖς γλώσσαις, ὡς ἐν τῇ παλαιᾷ γερμανικῇ, τῇ ὀμβρικῇ, τῇ κελτικῇ, τῇ ἀραβικῇ, τῇ περσικῇ καὶ ταῖς γλώσσαις τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν ἔθνων, συνάπτεται σταθερῶς μετὰ τῶν ῥυθμικῶν κώλων καὶ περιόδων, ὥστε ἀποβαίνει ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τοῦ ῥυθμοῦ, διότι εὐρίσκονται κατὰ κανόνα ἐν ὀρισμέναις χώραις τοῦ μέτρου λέξεις ὁμόηχοι πρὸς ἀλλήλας εἴτε κατὰ τὸ τέλος, δηλαδὴ *ὁμοιοκατάληκτοι*, εἴτε κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν¹. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ εὐρίσκονται μὲν πολλάκις ἐν τῇ ποιήσει, ὡς καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ὁμόηχοι καὶ μάλιστα ὁμοιοτελεύτητοι λέξεις, ἀλλ' ἡ χρῆσις τούτων γίνεται ὅλως ἀτάκτως καὶ κατὰ συγκυρίαν, ὥστε εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ῥυθμικὴν σύνθεσιν τοῦ μέτρου.

Παραδείγματα τῆς ἐν ἀρχῇ λέξεως ὁμοηχίας, ἥτοι τῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων δημοτροδιδασκάλων λεγομένης *παρομοιώσεως* ἢ *παρηγήσεως*, ἔστωσαν τάδε :

¹ Τὴν χρῆσιν τῶν ὁμοήχων ἐν τῇ ποιήσει δεικνύει ἡ ἑξῆς ὀμβρικὴ ἐπιγραφή :

Serfe Martie :

Prestota Cerfier, Cerfier Martier
Tursa Cerfia, Cerfer Martier
totam Tarsinatem, trifom Tarsinatem
Tuscer Naharcer, Jabuscer nomner
nerf çihitu ançihitu
jovi hostata anhostatu
tursitu tremitu sonitu savitu
ninctu nepitu hondu holtu
preplohatu previçlatu.

Ἡ νεοελληνικὴ ποίησις, ὡς γνωστόν, ἔχει ἀπὸ τινῶν αἰώνων παραλάβει καὶ μεταχειρίζεται κατὰ κανόνα τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, ἀλλὰ τὴν παρομοίωσιν ἢ παρηγήσιν δὲν μεταχειρίζεται, εἰμὴ μόνον ἀτάκτως κατὰ συγκυρίαν, ὡς λ. χ. ἐν ταῖς ἑξῆς παροιμίαις :

Ἄποιοσ ἀγαπᾷ τὸ μέλι, δὲν φοβεῖται τὰ μελίσσια.

Ἄπου βλέπεισ πολλὴ ἀγάπη, πάντεχε καὶ πολλὴ ἀμάχη.

Ἄπο ῥόδο βγαίνει ἀγκάθι κι' ἀπ' ἀγκάθι βγαίνει ῥόδο.

Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι' ἄλλα τῆς κουκουβάγιασ.

- Ἰλιάδ. Ζ, στιχ. 201 : ἦτοι ὃ καὶ πεδίον τὸ Ἀλήϊον οἶος ἀλάτο,
ὄν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.
Ὀδυσ. ω, στιχ. 465 : οὐ γὰρ σφιν ἄδε μῦθος ἐνὶ φρεσίν, ἀλλ' εὐπείθει
πείθοντ'· αἴψα δ' ἔπειτ' ἐπὶ τεύχεα ἔσσεύοντο.
Ἰλιάδ. Α, στιχ. 266 : κάρτιστοι δὴ κείνοι ἐπιχθονίων τράφεν ἀνδρῶν
κάρτιστοι μὲν ἔσαν καὶ καρτίστοις ἐμάχοντο.
Σαπφ. ἀπόσπ. στιχ. 118 : μήτ' ἔμοι μέλι μήτε μέλισσα.
Αἰσχ. Πέρσ. στιχ. 936 : κακοφάτιδα βράν, κακομέλετον ἰάν.
Σοφοκλ. Αἴ. στιχ. 866 : πόνος πόνῳ πόνον φέρει.
Σοφοκλ. Ἡλ. στιχ. 210 : ποίनिμα πάθεια παθεῖν πόροι.
Σοφοκλ. Οἰδ. Τ. στιχ. 371 : τυφλὸς τά τ' ὄτα τὸν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' εἶ.

Παραδείγματα ὁμοιοτελεύτου :

- Ἰλιάδ. Β, στιχ. 87 : ἦύτε ἔθνεα εἶσι μελισσῶν ἀδινάων
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομενάων.
Θέογν. στιχ. 2 : λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος.
Ἀλκμάν, παρθέν. στίχ. 4—5 : Βωκόλον τε τὸν βιατάν,
Ἰππόθων τε τὸν χορυστιάν.